

BESMET MAAR GEDRAGEN

DE PARTICIPATIESAMENLEVING DOOR DE OGEN VAN LOKALE POLITICI

R. VAN BERKEL

2015

GRONINGEN

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Besmet maar gedragen

COLOFON

Titel	Besmet maar gedragen
Ondertitel	De Participatiesamenleving door de ogen van Lokale Politici
Auteur	ing. R. van Berkel Rijksuniversiteit Groningen Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen rikvberkel@gmail.com
Opdrachtgever	Rijksuniversiteit Groningen Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Landleven 1 9700 AV Groningen
Scriptiebegeleider	dr. P.D. Groote Rijksuniversiteit Groningen Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen p.d.groote@rug.nl
Plaats	Groningen
Datum	24-08-2015

WOORD VOORAF

Deze masterscriptie ‘Besmet maar Gedragen’ is het resultaat van een duik in het politieke debat over de participatiesamenleving. Dit onderzoek is uitgevoerd ter afronding van mijn masteropleiding Culturele Geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Gedurende het proces ben ik tot interessante inzichten gekomen en heb ik mijn onderzoeksvaardigheden kunnen aanscherpen.

De keuze voor dit onderwerp is tot stand gekomen door mijn eigen politieke activiteiten bij de Jonge Democraten (politieke jongerenorganisatie gelieerd aan D66) en mijn academische interesse in de relatie tussen overheid en burger en de rol van burgerparticipatie en -initiatief in stedelijke geografie.

Ik wil graag de gemeenteraadsleden die ik heb mogen interviewen bedanken voor de openhartige en interessante gesprekken. Daarnaast wil ik dr. Groote, mijn scriptiebegeleider, bedanken voor de flexibiliteit gedurende het proces en voor zijn goede feedback.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Rik van Berkel

Groningen, 24 augustus 2015

SAMENVATTING

Sinds het gebruik van het woord ‘participatiesamenleving’ in de troonrede van 2013 komt de term veelvuldig terug in de publieke, politieke en academische discours. Het verwijst naar een idee over de inrichting van de maatschappij nu de klassieke verzorgingsstaat onder druk staat.

In het kader van de participatiesamenleving is veel geschreven over actief burgerschap, burgerparticipatie en -initiatief. Daarnaast wordt er door verschillende auteurs de relatie gelegd met politieke ideologie. Hierbij valt op dat de lokale politici als actor onderbelicht is. Dit terwijl Van Ankeren (2009) laat zien dat veel burgerinitiatieven stranden in de gemeenteraad.

Dit onderzoek richt zich op de lokale politici en hoe zij tegen de participatiesamenleving aankijken. De hoofdvraag is: *In hoeverre beïnvloedt de ideologische achtergrond van lokale politici hoe er tegen de participatiesamenleving wordt aangekeken?*

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een casestudy waarin gemeenteraadsleden uit de stedelijke regio Rotterdam centraal staan, met hun ideeën over de participatiesamenleving. De data is verzameld met semi-gestructureerde interviews (N=7).

Naar voren is gekomen dat de manier waarop lokale politici naar de participatiesamenleving kijken gematigd is te relateren aan politieke ideologie. Op de links-rechtsschaal is deze relatie het sterkst. Linkse politici pleiten voor een actieve en financieel ondersteunende overheid, terwijl rechtse politici juist pleiten voor een terughoudende en stimulerende overheid. Op de progressief-conservatiefschaal is de relatie gematigd sterk. Progressieve politici focussen meer op zelfredzaamheid en het organiserend vermogen van individuen, terwijl conservatieve politici zich richten op het activeren van bestaande structuren en lokale gemeenschappen. Er is consensus over de wens tot meer inspraak voor burgers, de noodzaak van een cultuuromslag binnen de ambtelijke organisatie en het idee dat een overheid zich niet volledig kan terugtrekken.

ABSTRACT

Since the usage of the word ‘participatiesamenleving’ in the King’s speech in 2013 the term is regularly used in the public, political and academic discourse. It refers to an idea about the society now that the classical welfare state is under pressure.

A lot has been written about active citizenship, citizen participation and citizen initiative. Furthermore, various authors wrote about the participatiesamenleving relating to political ideology in a more broader sense. What surprises is the lack of writings about the local politician as an actor. Van Ankeren (2009) shows that a lot of citizen initiations fail to pass the local parliaments.

This research focusses on the local politician and their views on the participatiesamenleving. The main question is: *“To what extent does the ideological background of the local politician influence their views on the participatiesamenleving?”*

This is examined by a casestudy in which local politicians from the urban region of Rotterdam are central, with their ideas about the participatiesamenleving. The data is collected with semi-structured interviews (N=7).

This research found that the way in which local politicians view the participatiesamenleving is related to political ideology. The relation is the most clear on the left-rightscale. Left politicians argue for an active and financially supporting government, while right politicians focus on a smaller but stimulating government. On the progressive-conservativescale the relation is moderate. Progressive politicians focus more on self-reliance and on the self organizing capabilities of individuals. Conservative politicians aim to empower existing social structures and communities. There is consensus on the idea that citizen should have more influence, the necessity for a cultural change in the governmental organisations and that the government can not fully withdraw from the proposed ‘participatiesamenleving’.

INHOUDSOPGAVE

COLOFON	IV	
WOORD VOORAF	V	
SAMENVATTING	VII	
ABSTRACT	IX	
LIJST MET FIGUREN, TABELLEN EN TEKSTBOXEN	XIII	
1	INTRODUCTIE	15
1.1	Aanleiding en achtergrond	15
1.2	Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie	16
1.3	Doel- en vraagstelling	16
1.4	Opbouw van het onderzoek	16
2	PARTICIPATIESAMENLEVING	17
2.1	Historische achtergrond	17
2.2	Big Society en Derde-Weg-denken	17
2.3	De term participatiesamenleving	18
2.4	Actief burgerschap in de civil society	19
2.5	Burgerparticipatie, -initiatief en -kracht	20
2.6	Kritiek op de participatiesamenleving	22
3	POLITIEKE IDEOLOGIE IN NEDERLAND	25
3.1	Politieke ideologie	25
3.2	Eén dimensionale schaal	26
3.3	Meer dimensionale schaal	27
3.4	Positionering politieke partijen	28
4	METHODOLOGIE	31
4.1	Methodologische benadering	31
4.2	Casestudy raadsleden stedelijke regio Rotterdam	32
4.3	Dataverzameling en selectieprocedure respondenten	32
4.4	Analysetechnieken	33
4.5	Betrouwbaarheid, herhaalbaarheid en geldigheid	33
4.6	Ethische overwegingen	34
5	GEMEENTERAADSLEDEN AAN HET WOORD	37
5.1	De term participatiesamenleving	37
5.2	Inspraak	37
5.3	Zelfredzaamheid	39
5.4	Wederkerigheid	40
5.5	Levendige civil society	41
5.6	Arbeid	41
5.7	De participatiesamenleving volgens lokale politici	42

6	PARTICIPATIESAMENLEVING EN POLITIEKE IDEOLOGIE	43
6.1	De participatiesamenleving van links tot rechts	43
6.3	De participatiesamenleving van progressief tot conservatief	44
6.4	Consensus over de participatiesamenleving	45
6.5	Politieke betekenis van de participatiesamenleving	45
6.6	Conclusie	47
7	CONCLUSIE	
7.1	Uitkomst onderzoek	49
7.2	Theoretische en praktische implicaties	49
7.3	Reflectie op onderzoek	50
		51
REFERENTIES		
APPENDICES		53
Appendix A	Uitnodigingsmail respondenten	57
Appendix B	Codeerschema	57
Appendix C	Interviewgide	58
Appendix D	Toestemmingsformulier	59
Appendix E	Lijst met geïnterviewde personen	60
		61

LIJST MET FIGUREN, TABELLEN EN TEKSTBOXEN

<i>Figuur 1</i>	Democratische driehoek	20
<i>Figuur 2</i>	Gemiddelde links-rechts positie (y-as) van Nederlandse partijen in 2012	26
<i>Figuur 3</i>	Hoefijzermodel	27
<i>Figuur 4</i>	Nolandiagram	27
<i>Figuur 5</i>	Politiek landschap Tweede Kamerverkiezing 2012	28
<i>Figuur 6</i>	Spectrum politieke betekenis participatiesamenleving	46
<i>Figuur 7</i>	Politiek landschap participatiesamenleving	46
<i>Figuur 8</i>	Participatiesamenleving en politieke ideologie	47
<i>Tabel 1</i>	Participatiesladder en de drie generaties burgerparticipatie	21
<i>Tabel 2</i>	Perceptie van links-rechtspositie op 11-puntsschaal	26
<i>Tabel 3</i>	Positionering zeven grootste politieke partijen stedelijke regio Rotterdam	28
<i>Tekstbox 1</i>	Motie Rotterdammer Gericht Werken	38
<i>Tekstbox 2</i>	Stadsinitief, zet de stad naar je hand!	39

1. Introductie

1.1 Aanleiding en achtergrond

Sinds het gebruik van het woord ‘participatiesamenleving’ in de troonrede van 2013 komt de term veelvuldig terug in de publieke, politieke en academische discours. Het verwijst naar een idee over de inrichting van de samenleving nu de klassieke verzorgingsstaat onder druk staat. De burger moet participeren, verantwoordelijkheid nemen en meer invloed krijgen, door zowel macht als taken uit de overheidsfeer naar burgers te laten verschuiven (SZW, 2011; Kabinet-Rutte II, 2013). De achterliggende assumptie is dat een participerende burger weerbaarder en minder afhankelijk is, contacten opdoet en een zinvolle bijdrage kan (en wil) leveren aan de maatschappij (Boonstra & Boelens, 2011).

Dit onderzoek legt de relatie tussen de participatiesamenleving en politieke ideologie, omdat de verdeling van macht tussen verschillende elementen in een samenleving (individu, staat, markt en burgermaatschappij) bij uitstek politiek is (Zijdeveld, 1999). Dit is een interessante invalshoek, aangezien de relatie tussen politieke ideologie en de participatiesamenleving niet eenduidig is. Dit wordt treffend verwoord door Putters:

De liberaal associeert het met individuele verantwoordelijkheid en eigen kracht. De sociaaldemocraat met een solidaire samenleving waarin iedereen mee kan doen, ook als daar collectieve vangnetten voor nodig zijn. De christendemocraat met gemeenschapszin en onderlinge steun in wijken en buurten, zonder de tussenkomst van de overheid. Het venijn zit ’m natuurlijk in de uitwerking in de praktijk. (Putters, 2014, p. 3)

Personen van verschillende ideologische overtuiging hebben verschillende associaties met de participatiesamenleving. De vraag die hierdoor ontstaat is hoe de ideologische achtergrond van politici invloed heeft op de manier waarop er tegen de participatiesamenleving wordt aangekeken.

Putters (2013) stelt verder dat vraagstukken rondom de participatiesamenleving juist ook op een lokaal schaalniveau plaatsvinden. De lokale politiek zal in dialoog met burgers een nieuwe invulling moeten geven aan de inrichting van het sociale domein en de verhouding tussen burger en overheid in bredere zin.

In aanvulling hierop laat Van Ankeren (2009) in haar onderzoek naar gemeentelijke burgerinitiatieven zien dat deze vaak stranden in de gemeenteraad. Dit terwijl burgerinitiatieven een belangrijk onderdeel zijn van de participatiesamenleving. Diezelfde lokale politici bepalen ook de kaders waarbinnen participatie en initiatief plaats kan vinden. Lokale politici hebben dus behoorlijk wat invloed op de praktische uitwerking van de participatiesamenleving.

Het valt dan ook op dat lokale politici als actor in onderzoek naar de participatiesamenleving ontbreken. Zo is er op een meer abstract niveau veel geschreven over de participatiesamenleving (of soortgelijke ideeën in andere landen) in relatie tot politieke ideologie (Blond, 2010; Norman, 2010; Van Twist et al. 2014). Verder richten verschillende auteurs zich op actief burgerschap (Tonkens, 2009, 2011; Putnam, 2000; Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006; SCP, 2001, 2005, 2014), de relatie overheid en burger (ROB, 2012; Edelenbos, 2000; Healey, 1997) en burgerparticipatie en -initiatieven (Arnstein, 1969; Loyens & Van Walle, 2006; Adamson, 2010). Dit onderzoek richt zich op de lokale politicus als actor in dit geheel.

1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant, omdat het verkrijgen van kennis en inzicht in de manier waarop lokale politici, vanuit verschillende politiek ideologische achtergronden, naar de participatiesamenleving kijken, kan bijdragen aan een bredere discussie over haalbaarheid en wenselijkheid van dit maatschappelijk ideaal. Ook kan kennis en inzicht over de ogenschijnlijk beperkende factor, de bezwaren van lokale politici bij lokaal initiatief, worden gebruikt bij het evalueren van burgerinitiatieven als fenomeen in de samenleving.

Daarnaast is het relevant voor het wetenschapsgebied culturele geografie, aangezien veel burgerinitiatieven betrekking hebben op de sociale en ruimtelijke kwaliteit van de eigen woonomgeving. Juist op een lokaal schaalniveau, voor en door burgers moet de participatiesamenleving invulling gaan krijgen. Vandaar dat er is gekozen voor dit schaalniveau.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant, doordat de inzichten die worden verkregen in de manier waarop lokale politici kijken naar de participatiesamenleving, kunnen worden gebruikt door burgers die initiatief ontplooiën. Door te weten hoe lokale politici tegen de participatiesamenleving aankijken kunnen ze hier beter op inspelen. Daarnaast is het voor professionals die bij de overheid werken of de overheid als opdrachtgever hebben om diezelfde reden ook van belang te weten hoe lokale politici tegen de participatiesamenleving aankijken. Tot slot hebben burgers zelf ideeën over de participatiesamenleving en kunnen ze deze inzichten meenemen bij de stemoverweging tijdens lokale verkiezingen.

1.3 Doel- en vraagstelling

Dit onderzoek richt zich op de lokale politici als actoren in dit geheel en stelt zich tot doel om inzicht krijgen in de manier waarop lokale politici van verschillende politiek ideologische achtergrond tegen het maatschappelijke idee van de participatiesamenleving aan kijken, zodat deze kennis bij kan dragen aan zowel de discussie op een meer abstract niveau, als de invulling op een lokaal niveau. De hoofdvraag die hieruit ontstaat luidt:

In hoeverre beïnvloedt de ideologische achtergrond van lokale politici hoe er tegen de participatiesamenleving wordt aangekeken?

Hier horen de volgende deelvragen bij:

1. *Wat voor associaties hebben lokale politici met de term participatiesamenleving?*
2. *Hoe zien lokale politici de rol van het individu, het maatschappelijk middenveld en de overheid in een participatiesamenleving?*
3. *Wat zijn volgens lokale politici de succes- en faalfactoren van de participatiesamenleving?*
4. *Komt de manier waarop lokale politici tegen de participatiesamenleving aankijken overeen met wat er vanuit hun politiek ideologische achtergrond kan worden verwacht?*

1.4 Opbouw van het onderzoek

De volgende twee hoofdstukken, vormen samen het theoretisch kader. Hoofdstuk 2 richt zich op de participatiesamenleving als maatschappelijk concept en hoofdstuk 3 gaat in op politieke ideologie in Nederland. In hoofdstuk 4 wordt de methodologie van dit onderzoek beschreven. De lokale politici uit de stedelijke regio Rotterdam komen vervolgens in hoofdstuk 5 aan het woord. Hier worden de resultaten van de interviews gepresenteerd. Hierna wordt in hoofdstuk 6 de relatie met politieke ideologie geanalyseerd. Tot slot wordt afgesloten met de conclusie van dit onderzoek in hoofdstuk 7.

2. PARTICIPATIESAMENLEVING

Trends als vergrijzing en globalisering zetten de overheidsfinanciën onder druk en verslechteren de positie van laaggeschoolden (SCP, 2006b). Er wordt gesuggereerd dat de verzorgingsstaat onvoldoende is aangepast aan veranderende sociale verhoudingen en het langdurige inactiviteit uitlokt bij onder meer uitkeringsgerechtigden, ouderen en vrouwen. Investeren in menselijk kapitaal en vergroten van de arbeidsdeelname staan al ruime tijd op de politieke agenda. Er gaan steeds meer geluiden op dat de huidige verzorgingsstaat toe is aan een grondige herziening. Eén van de maatschappelijke concepten die momenteel veelvuldig wordt bediscussieerd, is die van de participatiesamenleving.

In paragraaf 2.1 wordt ingegaan op de historische achtergrond. Vervolgens komen in paragraaf 2.2 de maatschappelijke concepten ‘Big Society’ en het sociaaldemocratische Derde-Weg-denken aan bod. Paragraaf 2.3 gaat in op de betekenis van term participatiesamenleving. Actief burgerschap in de civil society wordt in paragraaf 2.4 behandeld. Vervolgens wordt er in paragraaf 2.5 gekeken naar burgerparticipatie, -indefinitief en -kracht. Tot slot worden in paragraaf 2.6 een aantal belangrijke kritieken op de participatiesamenleving besproken.

2.1 Historische achtergrond

Om de participatiesamenleving als maatschappelijk concept te kunnen duiden is het goed om terug te blikken op de periode vanaf de Tweede Wereldoorlog tot nu, en hoe er steeds verschillend werd gekeken naar de verhouding tussen overheid, markt en de burgers.

In de periode van wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog werd er naar de overheid gewezen als oplosser van maatschappelijke vraagstukken. Gelijke behandeling was het uitgangspunt en er moesten brede voorzieningen komen voor iedereen (Tonkens, 2009). Vanaf de jaren ‘70 kwam er democratische kritiek op de rol van de overheid. Hoofdzakelijk vanwege gebrek aan invloed van de burgers. In deze periode ontstond het ideaal van de mondige deliberatieve burger.

De jaren ‘80 tot de millenniumwisseling stond in het teken van de vrije markt. Er kwam brede kritiek op de verzorgingsstaat. Deze werd geassocieerd met verspillend, te soft en te vaag (Tonkens, 2009). Problemen konden het best worden opgelost door een vrije markt. De zelfredzame en vrije burger werd het ideaal. De economische groei bleek geen binding en gemeenschappelijkheid op te leveren en ook de overheid zag zichzelf niet instaat sociale problemen het hoofd te bieden.

Vanaf dat moment, rond de millenniumwisseling, was de burger aan zet. Niet per se het individu maar vrijwillige associaties in de civil society. Het bijbehorende burgerschapsideaal gaat uit van betrokken, actieve en verantwoordelijke burgers die door zich te organiseren eigen problemen kunnen oplossen door middel van burgerinitiatieven (Tonkens, 2009). Deze trend wordt ook wel aangeduid als de verschuiving richting de participatiesamenleving.

2.2 Big Society en Derde-Weg-denken

De focus op de civil society doet denken aan het overheidsidee uit het Verenigd Koninkrijk, de Big Society van premier David Cameron, constateert Verhoeven (2011) in zijn artikel ‘Big Society op zijn Nederlands’. De ‘Big Society’ is geadapteerd door de Conservative Party en is onder andere gebaseerd op denkers als Blond (2010) en Norman (2010). Dit vloeit voort uit kritiek op de dominante positie van de marktpartijen enerzijds en het bureaucratisch overheidsbestel anderzijds.

Zowel de vrije markt als de overheid zou niet in staan zijn de vraagstukken van deze tijd kunnen oplossen. Tegen het individualisme in moesten georganiseerde burgers en gemeenschappen in de civil society weer centraal staan. In het Verenigd Koninkrijk zijn er in het kader van Big Society een drietal interessante ontwikkelingen gaande.

Ten eerste probeert de overheid door middel van decentralisatie en lokale democratisering burgers meer zeggenschap te geven en te activeren om een bijdragen te leveren aan de gemeenschap (Johnston & Patty, 2011). Middelen en taken worden hierbij overgeheveld van de centrale en regionale overheidsorganen naar lokale overheden. Keuzes worden dan op een lager schaalniveau gemaakt, dichterbij de burger. Onderdeel van deze decentralisatie is het actief betrekken van burgers bij besluitvorming.

Ten tweede zijn er op verschillende plaatsen in het Verenigd Koninkrijk *development trusts* opgericht. Dit zijn organisaties met eigen bezit en met professionals in dienst. Het doel van deze organisaties is het verbeteren van een bepaald gebied op sociaal, fysiek en economisch vlak (Tracey, Haugh & Phillips, 2004). Deze *development trusts* worden bestuurd door bewoners samen met vertegenwoordigers van de lokale overheid en andere relevante organisaties. Hierbij zijn de bewoners in de meerderheid. Dit lijkt overigens op Nederlandse regionale ontwikkelingsmaatschappijen, maar dan meer verankerd in lokale gemeenschappen.

Tot slot heeft de huidige regering een ‘Localism Bill’ ingesteld, die ervoor moet zorgen dat burgers verregaande rechten krijgen om zelf zaken te organiseren en invloed te hebben op de keuzes die er op gemeenschapsniveau worden gemaakt (Johnston & Patty, 2011). Een voorbeeld hiervan is de ‘Community Right to Challenge’ wetgeving (DCLG, 2012). Dit geeft georganiseerde groepen burgers het recht om een publiek gebouw of dienst over te nemen van de overheid als ze kunnen aantonen dat ze het zelf beter kunnen gebruiken of inrichten.

Dit ‘modern’ conservatisme van premier David Cameron is te relateren aan het Derde-Weg-denken van sociaaldemocraten als Tony Blair, Bill Clinton en Wim Kok. Door Giddens (2013) wordt het Derde-Weg-denken uitgelegd als het gebruik van (neo-)liberale ideeën om sociale doelstellingen te bereiken.

De essentie van dit gedachtegoed kan worden samengevat met de afkorting CORA (Le Grand, 1999). Dit staat voor:

- Community (gemeenschapszin);
- Opportunity (kansen voor iedereen om zich te ontplooiën);
- Responsibility (verantwoordelijkheid);
- Accountability (rekenschap tussen burgers en overheid).

In de komende paragrafen zal blijken dat ideeën uit het Derde-Weg-denken en de Big Society terug komen in de participatiesamenleving.

2.3 De term participatiesamenleving

De term zelf kreeg vooral veel aandacht na het gebruik in de troonrede van 2013. Toch is het geen nieuwe term. Het Sociaal en Cultureel Planbureau schreef in 1974 al over het ‘ideaal van de participatiemaatschappij’ (SCP, 1975) en in 1991 stelde toenmalig premier Wim Kok al dat het enige alternatief voor de niet te handhaven verzorgingsstaat de ‘participatiesamenleving’ is (Hurenkamp, 2013). De vraag is natuurlijk wat er precies wordt bedoeld met de participatiesamenleving.

Het woord is nogal een containerbegrip waarbij vele specificaties mogelijk zijn. Denk aan voorbeelden als arbeidsparticipatie, burgerparticipatie, maatschappelijke participatie en politieke participatie (Putters, 2014). De Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling verwijst met participatie naar meedoen in het maatschappelijke verkeer in de volle breedte (RMO, 2008) en SCP (2006a) beschouwt maatschappelijke participatie als een clustering van arbeid, vrijwilligerswerk en mantelzorg.

Het SCP (2014) maakt onderscheid tussen zelfredzame en beleidsbeïnvloedende participatie. Met zelfredzame participatie doelen ze op het meedoen in de maatschappij. Denk hierbij aan werken, zorgen voor anderen, vrijwillige inzet of het runnen van een huishouden. Beleidsbeïnvloedende participatie gaat over meedoen in beleid en bestuur. Bijvoorbeeld het beïnvloeden van besluitvorming in de gemeenteraad, participeren in een wijkplatform, of meedoen aan inspraakavonden. Bij de participatiesamenleving gaat het om zowel zelfredzame als beleidsbeïnvloedende participatie (Putters, 2014).

Hurenkamp identificeert vijf betekenissen van de participatiesamenleving:

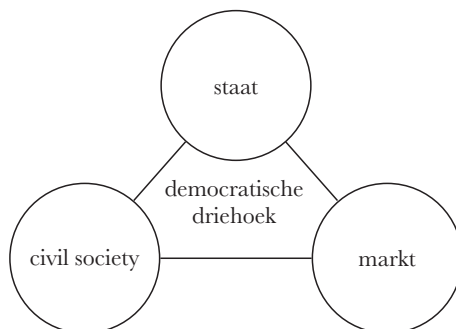
verheffing door inspraak, verheffing door een levendige ‘civil society’, wederkerigheid tussen burgers en overheid om de sociale cohesie te bewaren, zelfredzaamheid om de balans tussen rechten en plichten te bewaren, de noodzaak van arbeid om de boel betaalbaar te houden. (Hurenkamp, 2013, p. 57)

Deze betekenissen zijn niet te rangschikken en moeten worden gezien als verschillende ‘laklagen’ die zijn aangebracht op het begrip participatiesamenleving (Hurenkamp, 2013). Hierbij valt inspraak onder beleidsbeïnvloedende participatie en de overige vier betekenissen onder zelfredzame participatie. Deze betekenissen van de participatiesamenleving gaan uit van actief burgerschap.

2.4 Actief burgerschap in de civil society

Het SCP definieert de civil society als: “maatschappelijke verbanden die niet tot de staat behoren en waarvan de kern ook niet in de individuele levenssfeer of de formele economie ligt”. (SCP, 2001, p. 11) Met andere woorden; verbanden tussen mensen. Buijs, Dekker en Hooghe spreken dan ook van: “een overkoepelende term voor de sfeer van vrijwillige associaties naast de markt en de staat”. (Buijs, Dekker & Hooghe, 2009, p.10) Voorbeelden hiervan zijn kerkgemeenschappen, (sport)verenigingen, politieke partijen, vakbewegingen, belangenorganisaties en vrijwilligersorganisaties.

De positie van de civil society wordt door Zijdeveld (1999) geduid aan de hand van de democratische driehoek (Figuur 1). Dit model bestaat uit drie elementen; de staat, de markt en de burgermaatschappij/civil society. Alle drie de elementen hebben hun eigen karakteristiek en worden door de andere twee beïnvloed. Volgens dit model is de kerntaak van de staat het ordenen van de samenleving aan de hand van wet- en regelgeving en voorziet de markt burgers van materiële zaken en voorspoed. Het derde onderdeel is de civil society; hetgeen wat zorgt voor zinvolle onderlinge verbindingen waaraan mensen zowel individuele als collectieve identiteit ontleen.

Figuur 1. Democratische driehoek (naar: Zijdeveld, 1999).

De Franse socioloog Durkheim (1997 [1893]) stelde eind negentiende eeuw al dat we sociale instituties, onafhankelijk van de staat, nodig hebben om de afstand tussen staatsorganen en individuele burgers te overbruggen. Deze instituties dragen bij aan wat hij de *morale civique* noemde, solidariteit met elkaar in het maatschappelijk geheel.

De Amerikaanse politicoloog Putnam leverde recentelijk een belangrijke bijdrage aan het academische, maar ook het maatschappelijke debat over de civil society. In het boek ‘Making democracy work’ stelt hij (samen met Leonardi & Nanetti) dat er een verband is tussen de effectiviteit van bestuur enerzijds en de aanwezigheid van civil associations anderzijds (Putnam, Leonardi, & Nanetti, 1993). Als verklaring hiervoor wordt gesteld dat een sterke civil society een positieve bijdrage aan effectiviteit van bestuur en economische ontwikkeling van een gebied kan leveren, doordat er sterkere onderlinge verbindingen tussen mensen zijn en mensen meer geneigd zijn elkaar te vertrouwen.

Hierop voortbordurend wijst Putnam (2000) erop dat vrijwillige associaties in een samenleving tot een groter sociaal kapitaal leiden. Met sociaal kapitaal doelt Putnam op netwerken tussen mensen. Deze netwerken hebben waarde doordat mensen, onderdeel van een netwerk, eerder geneigd zijn elkaar te vertrouwen en te helpen (Bourdieu, 1977; Putnam, 2000).

2.5 Burgerparticipatie, -initiatief en -kracht

Er is onmiskenbaar meer aandacht ontstaan voor burgerinitiatieven. Overheden spelen hierop in door een andere relatie met haar burgers aan te gaan. Waar eerder de overheid via een top-down structuur opereerde is de burger nu vaker co-producent van beleid of projecten, of nemen het heft geheel in eigen hand. De overheid stimuleert deze burgerinitiatieven en maakt hier beleid op (SZW, 2011).

Het ontstaan van burgerparticipatie heeft te maken met het *democratic deficit*, het idee dat ondanks het democratische systeem burgers zich niet voldoende gehoord voelen (Norris, 2011). Zo stelt Norris dat burgers meer willen worden betrokken bij besluitvorming en beleid dan enkel de mogelijkheid om invloed uit te oefenen via de representatieve democratie.

Het democratic deficit gaat voornamelijk over beleidsbeïnvloedende participatie, terwijl er juist de afgelopen jaren meer aandacht is voor zelfredzame participatie. Boonstra en Boelens (2011) maken bij de ontstaansgeschiedenis van burgerparticipatie bij ruimtelijke vraagstukken in Nederland onderscheid tussen drie generaties (Tabel 1).

Tabel 1
Participatieladder en de drie generaties burgerparticipatie
(vertaald, naar: Arnstein, 1969; Boonstra & Boelens 2011)

generatie	niveau	participatievorm
burgermacht		
3	8	samenwerken met burgers als opdrachtgever
3	7	samenwerken met burgers al grootste belanghebbende
2	6	samenwerken met burgers als erkend medebelanghebbende
nepparticipatie		
1	5	inspraak voor/door burgers
1	4	consultatie van burgers
	3	informatie aan burgers
non-participatie		
	2	opvoeding van burgers
	1	manipulatie van (onderkende) belangen burgers

De eerste generatie is halverwege de jaren '60 ontstaan, doordat burgers zich niet konden vinden in de politieke agenda. Waar planning eerder het terrein was van politieke en ambtelijke bestuurders krijgen burgers nu meer inspraak. Burgers kunnen reactief plannen van de overheid bekritisseren. Hier kwam al snel kritiek op, aangezien de focus voornamelijk lag op formele inspraakprocedures en niet op de inhoud (Van der Cammen & de Klerk, 2003).

De tweede generatie is in de jaren '80 en '90 ontstaan, omdat inspraak achteraf voor burgers niet langer acceptabel is. Burgers willen inhoudelijke invloed en er komen ideeën over co-productie en collaborative planning op (Healey, 1997). Bij co-productie en collaborative planning ontwikkelt de initiator (meestal overheid of private ontwikkelaar) de plannen gezamenlijk met burgers en organisaties uit de civil society.

Tot slot is de derde generatie burgerparticipatie rond de millenniumwisseling ontstaan. De focus verschuift vanaf dat moment van burgerparticipatie richting het stimuleren van burgerinitiatief. Bij burgerinitiatief organiseren burgers zich en nemen ze actie om iets in hun omgeving te veranderen (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006). Dit kan met, maar ook zonder samenwerking met de overheid of andere actoren. Deze initiatieven zijn meestal gericht op het bevorderen van de leefbaarheid van de omgeving van burgers.

De verschillende vormen van burgerparticipatie zijn al eind jaren '70 door Arnstein (1969) weergegeven in zijn participatieladder (Tabel 1). De eerste generatie burgerparticipatie is op de participatieladder terug te zien vanaf het moment dat overheden burgers actief gaan consulteren (niveau 4), en/of er ruimte is voor inspraak (niveau 5). Bij de tweede generatie krijgt de burger erkenning als medebelanghebbende en is er meer ruimte voor inhoudelijke invloed op de vorming van beleid (niveau 6). Tot slot heeft de burger in de derde generatie de overhand in de vorming van beleid. Hierbij is op niveau 7 de burger de grootste belanghebbende en bij niveau 8 is de burger opdrachtgever of initiator.

Burgers nemen vooral het heft in handen op thema's waar zowel de overheid als private partijen niet bevredigend handelen (Tokens, 2011). Burgers en beleidsmakers zetten hierbij in op 'burgerkracht'. Burgerkracht is gerelateerd aan de derde generatie burgerparticipatie. De burger

moet meer macht en invloed krijgen is het idee.

De Engelse term hiervoor is *community empowerment* en is sinds het eind van de jaren '80 in opkomst in de wetenschappelijke literatuur. In deze periode zit Nederland nog meer in de tweede generatie burgerparticipatie, terwijl er in het Verenigd Koninkrijk al meer focus is op het activeren van gemeenschappen (Boonstra & Boelens, 2011).

Community empowerment kan worden gedefinieerd als “a mechanism by which people, organizations and communities gain mastery over their affair” (Riger, 1993, p. 280). Ook Kearns en Lawson (2008) spreken over toename van controle voor de gemeenschap.

Adamson (2010) maakt hierbij onderscheid tussen *community engagement* en *community empowerment*. Pas als de participatie van burgers daadwerkelijk invloed heeft op de planvorming is er sprake van *empowerment*. Overheden promoten deze burgerkracht over het algemeen, maar zijn nog op zoek naar een goede manier om hiermee om te gaan (ROB, 2012). *Community engagement* slaat terug op de eerste en tweede generatie burgerparticipatie en *community empowerment* valt onder de derde generatie burgerparticipatie.

Leech en Potts (2009) stellen dat als de overheid *community empowerment* wil stimuleren er gebruik moet worden gemaakt van bestaand sociaal kapitaal. Bijvoorbeeld het vormen van een coalitie tussen formele groepen enerzijds, en het mobiliseren van informele groepen anderzijds. Het succes van *community empowerment* hangt af van het niveau van de kennis en vaardigheden die voor burgers noodzakelijk zijn om te kunnen participeren in hun gemeenschap (Dinham, 2005).

Riger (1993) wijst hierbij op de machtsverschillen tussen individuen. Als de macht van de gemeenschap toeneemt, is dit nog geen garantie dat alle individuen in de gemeenschap meer invloed krijgen. Dit kan tot sociale conflicten leiden wanneer maar een deel van de gemeenschap profiteert van de *empowerment* en dit bij een ander deel van de gemeenschap niet het geval is.

Het is van belang om *community empowerment* niet alleen te zien als doel op zich, maar dat het leidt tot een groter maatschappelijk doel, zoals verbeteren van leefbaarheid of sociale cohesie (Riger, 1993; Leech & Potts, 2009).

2.6 Kritiek op de participatiesamenleving

Putters wijst op een aantal assumpties die ten grondslag liggen aan het ideaal van de participatiesamenleving: “(...) over de kracht van de samenleving, over de lagere kosten door zelfredzaamheid en over het grotere beschikbare maatschappelijk potentieel” (Putters, 2014, p. 9). Er is discussie over deze assumpties en over de wenselijkheid van dit maatschappelijk idee in het algemeen.

Het is de vraag hoe een participatiesamenleving eruit moet gaan zien, welke randvoorwaarden hiervoor nodig zijn en welke gevolgen het gaat hebben indien overheid zich meer teruggetrokken opstelt. Burgers zullen meer moeten participeren om dit gat op te vangen. Hier ontstaan zorgen om de burgers die dit door gebrek aan sociaal netwerk, door meervoudige problematiek en/of gebrek aan kennis en vaardigheden niet kunnen (Loyens & Walle, 2006). Daarnaast is het de vraag of burgers voldoende belangstelling hebben om te participeren (SCP, 2012). Tot slot wordt er beweerd dat burgers voornamelijk voor eigen belang kiezen, zonder oog te hebben voor het

algemeen belang (Verba, 2003). Maar dit hoeft niet tegenstrijdig te zijn.

Wanneer er wordt gekeken naar vrijwilligerswerk als onderdeel van de participatiesamenleving, stellen Tonkens et al. (2014) dat er grote verschillen zijn tussen vrijwilligers en professionals. Beleidsmakers moeten zich bewust zijn van de grens die zit aan wat de samenleving aan vrijwilligers over kan laten. Zo kunnen bepaalde taken niet door vrijwilligers worden uitgevoerd, omdat dit professionele vaardigheden vereist. Vrijwilligers zullen afhaken indien er onrealistisch veel van hen wordt vereist.

Verder stelt Tonkens (2014) dat het stimuleren van burgerinitiatieven niet onschuldig is. Er ontstaat een nieuwe dynamiek en burgerinitiatieven kunnen positieve effecten hebben op de maatschappij, maar het creëert ook grotere sociale ongelijkheid tussen groepen, wijken, steden en regio's. Dit komt doordat actieve burgers niet representatief zijn voor de gehele bevolking. Er komt ruimte voor hoger opgeleiden uit de hogere sociaaleconomische klassen van de maatschappij. Terwijl die groep altijd al bovengemiddeld meer invloed en mogelijkheden heeft gehad.

Kritiek op de participatiesamenleving is politiek beladen, doordat het gaat over de rol van de overheid, de positie van het individu en verenigde burgers in de civil society. Discussie over de participatiesamenleving is dan ook niet los te zien van politieke ideologie. Het volgende hoofdstuk richt zich dan ook op politieke ideologie in Nederland.

3. POLITIEKE IDEOLOGIE IN NEDERLAND

Nederland heeft een meer partijenstelsel, met sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 als grootste 8 partijen de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD), Partij van de Arbeid (PvdA), Partij Voor de Vrijheid (PVV), Socialistische Partij (SP), Christen Democratisch Appèl (CDA), Democraten '66 (D66), ChristenUnie (CU) en GroenLinks (GL) (Kiesraad, 2012).

Dit onderzoek kijkt naar de stedelijke regio Rotterdam, waardoor de Partij voor de Vrijheid (PVV) en Christen Unie (CU) empirisch buiten beschouwing blijven. Leefbaar Rotterdam (LR), de grootste partij in Rotterdam, wel is opgenomen. Door het gehele landelijke politieke landschap te bespreken, dus inclusief CU en de PVV, kan LR beter worden gepositioneerd.

Eerst wordt er in paragraaf 3.1 ingegaan op politieke ideologie in het algemeen en de belangrijkste ideologieën in Nederland. Vervolgens wordt in paragraaf 3.2 ingegaan op het positioneren van de politieke partijen op één dimensionale schaal. Paragraaf 3.3 bespreekt de positionering van Nederlandse politieke partijen in een meer dimensionale schaal. Het hoofdstuk sluit af met de positionering van de politieke partijen. Dit is de positionering zoals deze verder in het onderzoek wordt gebruikt.

3.1 Politieke ideologie

Politiek verwijst naar machtsstructuren. In de sociologie onderscheid Weber (1980) twee vormen van invloed; macht en gezag. Macht [*Macht*] gaat volgens Weber over “elke kans (mogelijkheid) om binnen een sociale betrekking de eigen wil door te zetten, ook tegen weerstand in, onverschillig waarop deze kans berust” (Braam & Blok, 1972, p. 30) en Gezag [*Herrschaft*] over “de kans dat een bevel van een bepaalde inhoud door aanwijsbare personen gehoorzaamd wordt”.

Macht wordt vaak gezien als de mogelijkheid van een politieke actor om een andere te laten doen wat het wil - op internationaal, nationaal maar ook op lokaal niveau (“Political science”, 2015). Een andere en zeer bekende definitie van politiek is: “Who gets what, when and how?” (Lasswell, 1950).

(Politieke) ideologie kan worden gedefinieerd als een coherente set ideeën als basis voor georganiseerde politieke actie (Seliger, 1976). Er zijn tientallen politiek ideologische stromingen, waarvan drie dominant in de westerse wereld; liberalisme, conservatisme en socialisme. Deze stromingen kennen tal van sub-stromingen als sociaaldemocratie, neoconservatisme, sociaal-liberalisme et cetera. Eerst wordt ingegaan op het liberalisme, vervolgens op het conservatisme en tot slot komt het socialisme aan bod.

Het liberalisme gaat uit van het idee dat individuele vrijheid de basis zou moeten zijn van menselijk leven (Heywood, 2014). Het bijbehorende model van burgerschap gaat uit van formele gelijkheid voor alle burgers, civiele rechten en de rechtstaat die de burger moet beschermen tegen arbitraire macht van de staat. Hier tegenover staat dat er van het individu wordt verwacht dat het zo veel mogelijk zelfredzaam en verantwoordelijk is. De VVD en D66 zijn onder te brengen bij de liberalen. De VVD wordt geassocieerd met conservatief-liberalisme en D66 met progressief-liberalisme (Andeweg & Irwin, 2014).

Het conservatisme stelt traditie centraal in gedachtegoed over de samenleving (Heywood, 2014). Tradities en waarden, vaak op religieuze grondslag (confessionalisme) dienen behouden te blijven. Het abstracte en ideale wordt afgewezen vanwege menselijke imperfecties. Vanuit een pragmatische blik met ervaringen uit het verleden in het achterhoofd wordt er naar de wereld gekeken. Hierbij zijn de sociale structuren van het gezin, de kerk en lokale gemeenschappen van groot belang. Tot het conservatisme behoren het CDA en de CU vanwege behoudendheid en verwijzingen naar christelijke normen en waarden (Andeweg & Irwin, 2014). De PVV neigt ook naar deze hoek vanwege verwijzing naar tradities en de eigenheid en soevereiniteit van Nederland als staat en volk (Vossen, 2013).

Het socialisme gaat in de kern uit van de gemeenschap (Heywood, 2014). Op het gebied van burgerschap kijkt het socialisme naar het individu ingebed in de gemeenschap en ziet het een sterke rol voor de overheid. Daarnaast is het socialisme kritisch ten opzichte van het kapitalisme, of wijst dit volledig af. De nadruk ligt op sociale gelijkheid, behoefte van mensen, gemeenschappelijk eigenaarschap en de verheffing van de arbeidersklasse. Bij deze politieke familie hoort de sociaal-democratische partij PvdA en het socialistische SP (Andeweg & Irwin, 2014).

3.2 Eén dimensionale schaal

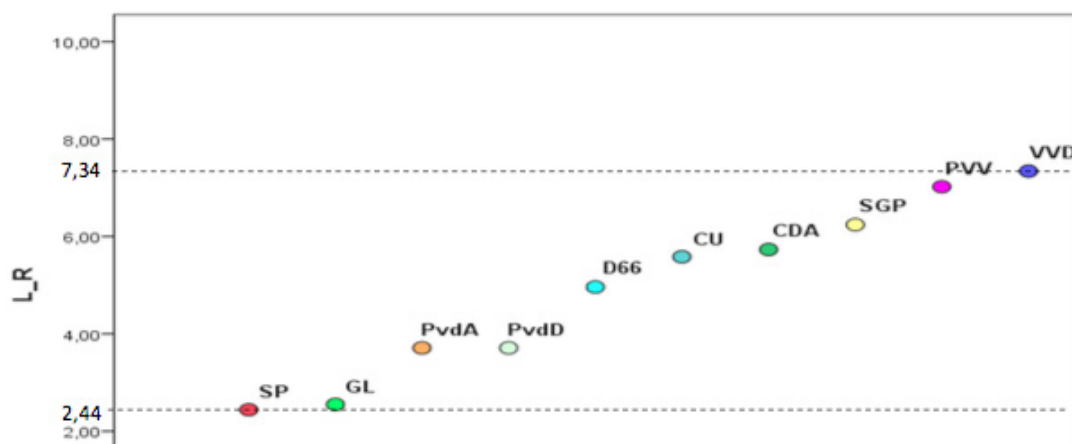
De bekendste manier om partijen te positioneren is aan de hand van een eendimensionale as van links tot rechts. Volgens Downs (1957) kunnen alle politieke onderwerpen worden gereduceerd tot één vraag, namelijk hoeveel de overheid moet interveniëren in de economie. Hierbij verwijst links naar een grotere mate van overheidsingrijpen en dus grotere overheid, en rechts naar een kleine mate van overheidsingrijpen met een kleinere overheid.

Er zijn grosso modo twee manieren om de partijen op deze schaal een positie toe te kennen. Op basis van hoe kiezers de partij positioneren en op basis van het verkiezingsprogramma. Pellikaan (2015) laat zien hoe kiezers zelf de partijen op een links-rechts schaal plaatsen tijdens de verkiezingen in 2012. Tabel 2 geeft de gemiddelde scores per partij weer en Figuur 2 plaatst de partijen op het spectrum.

Tabel 2

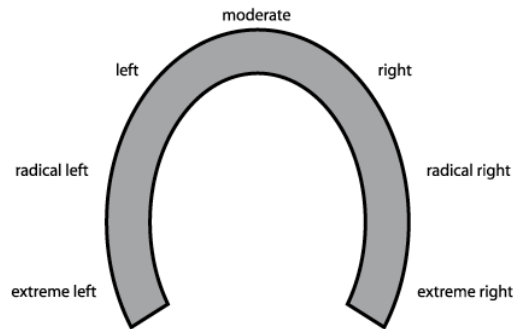
Perceptie van links-rechtspositie politieke partijen op 11-puntsschaal (data van Pellikaan, 2015)

partij	SP	GL	PvdA	PvdD	D66	CU	CDA	SGP	PVV	VVD
gemiddelde	2,44	2,55	3,34	3,71	4,96	5,58	5,73	6,24	7,02	7,34

Figuur 2. Gemiddelde links-rechts positie (y-as) van Nederlandse partijen in 2012 (Pellikaan, 2015).

Bij deze weergave wordt er vanuit gegaan dat alle kiezers het eens zijn met de assumptie dat de partijen van het ene extreem tot het andere in te delen zijn (Downs, 1957). Kritiek op deze benadering is de versimpeling van de werkelijkheid waarbij weinig rekening wordt gehouden met de complexiteit van politieke opvattingen. Zo stelt Thompson (2000) dat extreem linkse en extreem rechtse partijen qua opvattingen dicht bij elkaar liggen en de afstand tussen de extremen en het midden eigenlijk groter is. Dit wordt vaak visueel aangeduid met het hoefijzermodel (Figuur 3).

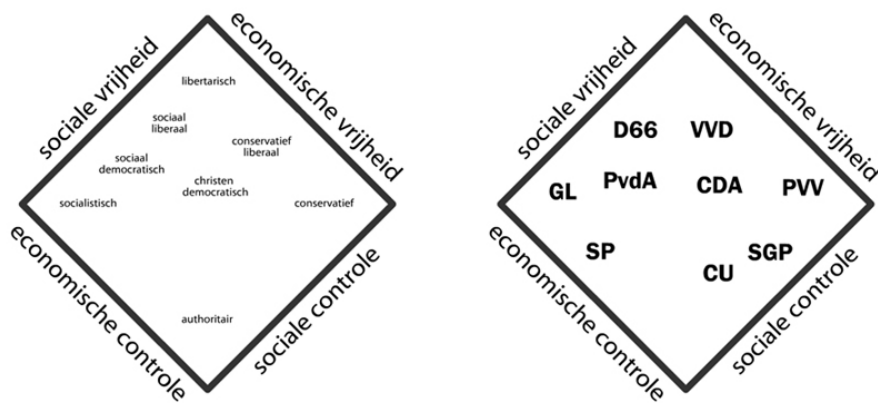

Figuur 3. Hoefijzermodel (Masonology, 2014).

Veel partijen zijn lastig in een links-rechtsschaal te plaatsen, aangezien partijen zowel linkse als rechtse standpunten kunnen hebben. Daarnaast is het sterk de vraag of de hoeveelheid overheidsingrijpen wel de belangrijkste reden is voor kiezers om op een partij te stemmen. Zo worden religieuze en immateriële overwegingen in een één dimensionale schaal niet expliciet meegenomen. Een streng immigratiebeleid wordt bijvoorbeeld geassocieerd met rechtse politiek, terwijl dit over iets anders gaat dan over overheidsingrijpen in de vrije markt. Om deze reden worden politieke partijen meestal in een meer dimensionale schaal geplaatst.

3.3 Meer dimensionale schaal

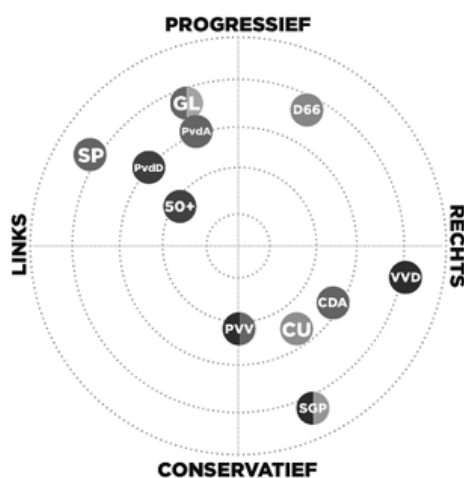
Een bekende manier om het politieke landschap te duiden is aan de hand van de Nolandiagram (Figuur 4). De Amerikaanse libertarier Nolan (1971) gebruikt twee variabelen om zijn politieke spectrum in te delen, economische vrijheid en persoonlijke vrijheid. Economische vrijheid gaat over de vraag in hoeverre overheidsingrijpen in de vrije markt wenselijk is. Persoonlijke vrijheden gaat over de keuzevrijheid van het individu. Denk hierbij aan regelgeving rond gebruik van genotmiddelen en medisch-ethische kwesties als euthanasie en abortus.

Figuur 4. Nolandiagram (Wikimedia Commons, 2006).

In Figuur 4 is dit spectrum zichtbaar. Links met invulling van politiek ideologische stromingen en rechts met invulling van de grootste Nederlandse politieke partijen in 2006. Dit figuur dient enkel ter indicatie van manieren van schematiseren van stromingen en partijen, aangezien de invulling ervan niet met empirische data is onderbouwd.

Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 heeft politicoloog Krouwel in samenwerking met het dagblad Trouw het Kieskompas ontwikkeld. Het Kieskompas is een online applicatie waarmee kiezers hun politieke opvatting kunnen vergelijken met die van politieke partijen (Kieskompas, 2012a). Het Kieskompas voegt naast de links-rechts as ook de progressief-conservatief as toe. Hierbij verwijst progressief naar vooruitgang en het gericht zijn op de toekomst en conservatief naar een meer behouden houding en verwijzingen naar het verleden (Blackburn, 2005). Figuur 5 geeft het politieke landschap van 2012 volgens het Kieskompas weer.

Figuur 5. Politiek landschap Tweede Kamerverkiezingen 2012 (naar: Kieskompas, 2012b).

3.4 Positionering politieke partijen

Aangezien in dit onderzoek Leefbaar Rotterdam is opgenomen terwijl deze partij niet heeft meegedaan met de Tweede Kamerverkiezingen van 2012, wordt deze gepositioneerd aan de hand van het politieke landschap volgens het Kieskompas voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 in Rotterdam. Leefbaar Rotterdam is tijdens die verkiezingen door het Kieskompas (2014) gepositioneerd als gematigd rechts en gematigd conservatief.

In Tabel 3 is een overzicht te zien van de positionering van de zeven partijen die onderdeel zijn van dit onderzoek. Hierbij is gebruik gemaakt van een 5-puntsschaal links-rechts (links, gematigd

partij	links-rechts	progressief-conservatief
GL	links	progressief
LR	gematigd rechts	gematigd conservatief
D66	midden	progressief
SP	links	gematigd progressief
PvdA	gematigd links	gematigd progressief
VVD	rechts	gematigd conservatief
CDA	gematigd rechts	gematigd conservatief

links, midden, gematigd rechts en rechts) op basis van de één dimensionale schaal van Pellikaan (2015), aangezien deze nauwkeuriger is onderbouwd met empirische data. Voor progressief-conservatief (zeer progressief, progressief, midden, conservatief en zeer conservatief) is de indeling van het Kieskompas (2012b) voor de Tweede Kamerverkiezingen 2012 gebruikt. Tot slot is bij het positioneren van Leefbaar Rotterdam gebruik gemaakt van Kieskompas (2014) voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2014.

4. METHODOLOGIE

Dit onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een casestudy waarin gemeenteraadsleden uit de stedelijke regio Rotterdam centraal staan, met hun ideeën over de participatiesamenleving. In dit hoofdstuk zijn de methodologische keuzes en ethische overwegingen toegelicht.

Paragraaf 4.1 gaat in op de methodologische benadering van het onderzoek. De keuze om een casestudy uit te voeren, waarin raadsleden in de stedelijke regio Rotterdam centraal staan komt aan bod in paragraaf 4.2. Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 ingegaan op de methode van dataverzameling en de selectieprocedure van de respondenten. De analysetechnieken komen aan bod in paragraaf 4.4 en paragraaf 4.5 gaat in op de betrouwbaarheid, herhaalbaarheid en geldigheid van dit onderzoek. Tot slot wordt er in paragraaf 4.6 aandacht geschonken aan ethische overwegingen.

4.1 Methodologische benadering

Een belangrijk spanningsveld bij het uitvoeren van sociaalwetenschappelijk onderzoek is de vraag of het onderzoek zich voornamelijk richt op individueel handelen van mensen, of meer op de sociale structuren. Met individueel handelen verwijst Giddens (1984) naar gedrag, ervaringen en gevoelens van mensen. Sociale structuren verwijst naar regels, beschikbare middelen en institutionele inrichting. Dit spanningsveld wordt ook wel de actor-structuur dualisme genoemd.

De socioloog Antony Giddens heeft gepoogd een brug te vormen tussen de dominante focus op individuele ervaringen (Behavioralism) en de dominante focus op sociale structuren (Structuralism, Marxism) door de complexe verhouding tussen menselijk handelen en sociale structuren te beschrijven in zijn structuration theory (Winchester & Rofe, 2010). Giddens (1984) stelt in deze theorie dat individueel handelen en sociale structuren niet los van elkaar gezien of geanalyseerd moeten worden, omdat beiden elkaar continu beïnvloeden. Het individueel handelen zou enerzijds bepaald worden door de positie in sociale structuren, terwijl anderzijds individuen structuren beïnvloeden en/of kunnen doorbreken.

Dit onderzoek gebruikt de structuration theory om een balans te vinden tussen de focus op individueel handelen en sociale structuren. Een louter kwantitatieve benadering zou alleen inzicht geven in de sociale structuren, terwijl in dit onderzoek naar de manier waarop lokale politici naar de participatiesamenleving kijken, individuele ervaringen en ideeën over de maatschappij essentieel zijn.

Kwalitatieve onderzoeksmethoden worden gebruikt om antwoord te geven op onderzoeksvragen gerelateerd aan zowel individuele ervaringen, als ook sociale structuren waarin individuen handelen (Winchester & Rofe, 2010). In dit kader laten Sayer en Morgan (1985) zien dat dezelfde methode, in hun voorbeeld interview, zowel kan worden gebruikt om meer over individuele ervaringen van mensen te weten te komen, maar dat het ook een opstap kan zijn naar het kaart brengen van relevante sociale structuren.

Het onderzoek heeft een interpretivistische benadering, wat betekent dat er wordt gekeken naar meerder percepties en realiteiten (Bryman, 2008). Respondenten kijken namelijk ook met een verschillende ideologische blik naar de realiteit. Er wordt hierbij uitgegaan van maatschappelijke complexiteit van onderlinge interacties en persoonlijke waarden en ervaringen. Er wordt dus niet

op zoek gegaan naar één objectieve en absolute waarheid (O’Leary, 2010).

Tot slot is het onderzoek op deductieve wijze uitgevoerd. Er wordt vanuit bestaande theorie, beschreven in het theoretisch kader, naar de empirie gekeken (Bryman, 2008). Dit zorgt ervoor dat er gericht kan worden gekeken naar overeenkomsten en verschillen tussen de bestaande theorie en de realiteit. Bestaande theorieën zorgen voor context en maakt dat uitkomsten in een wetenschappelijke traditie kunnen worden geplaatst.

4.2 Casestudy raadsleden stedelijke regio Rotterdam

Een casestudy of gevalstudie kan worden gedefinieerd als “een onderzoek waarbij slechts een of enkele onderzoekselementen is of zijn betrokken” (Segers, 1991, p. 341). Een casestudy is meer een methodologie dan een methode. Het gaat uit van het idee dat er bruikbare kennis verkregen kan worden door één geval intensief te bestuderen, terwijl andere buiten beschouwing worden gelaten (Baxter, 2010).

Een casestudy kan een beeld geven van sociale relaties tussen betrokkenen, veranderingen daarin en de gevolgen van die relaties (Swanborn, 2008). De conclusies van een casestudy zijn zeer krachtig voor het enkele geval, maar gelden maar beperkt voor andere gevallen (Swanborn, 2008). Daarnaast moet er bij een casestudy terughoudend worden gedaan wat betreft de generaliseerbaarheid van de uitkomsten (Swanborn, 2008).

Als case is gekozen voor de gemeenteraadsleden actief in de stedelijke regio Rotterdam. Er vinden hier veel burgerinitiatieven plaats (Walraven & Odé, 2013), dit wordt actief gestimuleerd door de gemeente (Leefbaar Rotterdam, D66, & CDA, 2014). Zo is in het Rotterdamse collegeakkoord 1% van de begroting vrijgemaakt voor innovaties uit de samenleving. Aangezien dit in lijn is met de ideeën achter de participatiesamenleving past deze case bij het onderzoek.

In de gemeenteraad van Rotterdam zijn 45 zetels te verdelen. Leefbaar Rotterdam (lokale partij) is de grootste met 14 zetels. Daarna de PvdA (8), D66 (6), SP (5), VVD (3), CDA (3) en tot slot GL (2). De grootste zeven partijen lopen sterk uiteen qua politiek ideologische achtergrond, waardoor een grote hoeveelheid aan inzichten, ervaringen en meningen is te verwachten.

4.3 Dataverzameling en selectieprocedure respondenten

Per partij wordt één gemeenteraadslid geïnterviewd. De uitnodigingen zijn te vinden in Appendix A. In eerste instantie was het de bedoeling van de zeven grootste fracties in de stad Rotterdam een gemeenteraadslid te spreken. Maar omdat geen van de raadsleden van het CDA Rotterdam en de VVD Rotterdam in de gelegenheid waren om mee te werken aan dit onderzoek, is er een CDA raadslid van de gemeente Vlaardingen en een VVD raadslid van Capelle aan den IJssel geïnterviewd. Aangezien in de omliggende gemeenten soortgelijke vraagstukken omtrent de participatiesamenleving spelen heeft dit geen problemen voor het onderzoek.

Er is gekozen voor semi-gestructureerde interviews, omdat hier mee zowel inzicht kan worden verkregen in individuele ervaringen als relevante maatschappelijke structuren (Dunn, 2010). Bij semi-gestructureerde interviews is er naast de vooraf opgestelde vragen en te bespreken thema’s ruimte voor eigen inbreng van zowel de interviewer als de respondent. Ook de volgorde van het gesprek en of alle onderwerpen worden behandeld, ligt niet vast. Doordat de gesprekken een open karakter hebben kunnen de respondenten zich breder uitweiden, zodat ook structuren en context

worden meegenomen.

Deze methode is met name geschikt bij politici, aangezien dit vaak generalisten zijn die veel te maken hebben met brede maatschappelijke structuren en vraagstukken. De gemeenteraadsleden worden dan ook geconfronteerd met een breed pallet aan vraagstukken rondom actief burgerschap, burgerparticipatie en -initiatief.

4.4 Analysetechnieken

De interviews zijn opgenomen en vervolgens getranscribeerd. Omdat het een beperkt aantal respondenten betreft, dient er nauwkeurige en een uitgebreide verwerking van de data plaats te vinden. Vervolgens zijn er vanuit bestaande theorieën codes opgesteld die vervolgens aan uitspraken zijn gekoppeld. Het betreft dus een deductieve wijze van coderen (Miles & Huberman, 1994). Er is gebruik gemaakt van ondersteunende software, Atlas.ti, bij het verwerken en coderen van de interviews.

De participatiesamenleving als term, of als maatschappelijk concept, heeft meerdere betekenissen. Om hier structuur in aan te brengen is uitgegaan van de vijf betekenissen volgens Hurenkamp (2013). Hieruit ontstaan de vijf categorieën; inspraak, levendige civil society, wederkerigheid, zelfredzaamheid en arbeid.

Uit het theoretisch kader komt verder naar voren dat discussies over de participatiesamenleving veelal samenvallen met een breder debat over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de verschillende maatschappelijke elementen. Vandaar dat er een codegroep is opgesteld aan de hand van de democratische driehoek van Zijderveld (1999). Het betreft de categorieën; staat, civil society en markt.

Deze twee categorieën zijn vervolgens gecombineerd tot in totaal 15 codes. In totaal zijn er 107 uitspraken gecodeerd. Zo krijgt een relevante uitspraak over inspraak met als belangrijkste maatschappelijk element de overheid de code 'inspraak-staat' (INST). Het codeerschema is bijgevoegd in Appendix B.

4.5 Betrouwbaarheid, herhaalbaarheid en geldigheid

Betrouwbaarheid gaat over de vraag of de onderzoeksresultaten onafhankelijk zijn van toeval (Baarde, de Goede, & van der Meer-Middelburg, 2000). Om de kwaliteit te waarborgen zijn zoveel mogelijk factoren gelijk gehouden. Denk hierbij aan de manier waarop een thema tijdens het interview wordt geïntroduceerd, de houding van de onderzoeker tijdens het interview en de omgeving waarin het interview plaatsvindt.

Bij de interviews is gebruik gemaakt van een taperecorder. Deze data is vervolgens getranscribeerd en gecodeerd, waardoor willekeur tijdens de analyse is ingeperkt. Hierdoor vindt de analyse van de interviews steeds op dezelfde manier plaats.

Een veelgebruikte methode om de betrouwbaarheid te waarborgen is de analyse door meerdere personen uit te laten voeren. In dit onderzoek heeft dit niet plaatsgevonden vanwege een beperkt budget.

De herhaalbaarheid van onderzoek kan worden gewaarborgd door de manier waarop het

onderzoek is uitgevoerd vast te leggen (Bryman, 2012). Denk hierbij aan welke methode van dataverzameling is gebruikt en welke vragen aan respondenten zijn gesteld. Hoewel herhaling van hetzelfde onderzoek vrij zeldzaam is, kan hierdoor, indien de uitkomsten hetzelfde zijn, een theorie een steviger empirisch fundament krijgen.

Door het gebruik van een codeerschema (Appendix B) en de openbaarheid van de interview guide (Appendix C) is dit onderzoek, met een nieuwe case en respondenten, te herhalen. Deze openheid zorgt er ook voor dat de kritische lezer kan begrijpen hoe de onderzoeker tot bepaalde resultaten en bijbehorende conclusies is gekomen.

De geldigheid van een onderzoek gaat over de vraag of de uitkomsten van het onderzoek overeen komen met de werkelijkheid die is onderzocht (Baarde, de Goede, & van der Meer-Middelburg, 2000). De hiervoor besproken betrouwbaarheid is een voorwaarde voor geldigheid van een onderzoek (Bryman, 2012).

De manier waarop de interviewvragen worden gesteld, heeft invloed op de antwoorden die worden gegeven. Hier is rekening mee gehouden door zo neutraal mogelijke vragen te stellen en deze op neutrale wijze te introduceren.

Aangezien er bij kwalitatief onderzoek altijd sociale interactie plaatsvindt, is subjectiviteit niet volledig te voorkomen (Dunn, 2010). De manier waarop de onderzoeker data interpreteert, heeft invloed op de conclusies. Door data te transcriberen kan de kans op misinterpretatie door subjectiviteit verkleind worden. Door dit op een zorgvuldige wijze te doen en de analyse alleen te baseren op de interviews kan de geldigheid worden vergroot.

4.6 Ethische overwegingen

Het verzamelen van data over zowel individuele ervaringen als maatschappelijke structuren kunnen niet los worden gezien van persoonlijke interactie. Maatschappelijke normen en waarden, verwachtingen van individuen en machtsstructuren beïnvloeden deze persoonlijke interacties (Dunn, 2010). Welke methode van dataverzameling ook wordt gebruikt, deze factoren beïnvloeden het verloop en de uitkomsten van het onderzoek. Het doen van goed en ethisch onderzoek hangt voor een groot deel af van hoe de onderzoeker omgaat met de unieke relaties tussen de onderzoeker en de respondenten.

Bij het uitvoeren van kwalitatief onderzoek zijn er machtsverhoudingen in het spel (Dunn, 2010). Het is van belang hierover na te denken. In dit onderzoek is er een asymmetrische verhouding tussen onderzoeker en respondent, wat betekent dat er significante verschillen zijn. Denk hierbij aan leeftijd, sociaaleconomische positie, levenservaring en in dit geval vooral politieke voorkeur.

De onderzoeker is zelf actief bij de politieke jongerenorganisatie Jonge Democraten, gelieerd aan D66. Hier komt enerzijds de interesse voor het onderwerp vandaan, maar kan anderzijds het verloop van de interviews en interpretatie beïnvloeden. Er wordt van ten voren gecommuniceerd dat de onderzoeker zelf politiek actief is en dit onderzoek staat los van eigen politieke activiteiten. Tijdens de voorbereiding van de dataverzameling is hierbij stilgestaan en er wordt gestreefd naar een open en gelijkwaardig gesprek.

Tijdens dit onderzoek wordt inbreuk gemaakt op de privacy van personen. Zo kunnen bepaalde

uitspraken van respondenten gevoelig liggen, waardoor de desbetreffende respondent anoniem wil blijven. Het is van belang dat de personen die meewerken aan het onderzoek hier toestemming voor geven en ook weten wat er met de data gebeurt. Na het onderzoek wordt deze data vernietigd.

De transcripties zijn alleen inzichtelijk voor de scriptiebegeleider en een tweede lezer van de Rijksuniversiteit Groningen, om zo de privacy van de respondenten zoveel mogelijk te waarborgen. Daarnaast is de scriptie alleen toegankelijk voor studenten en medewerkers via de website van de Rijksuniversiteit Groningen.

Om respondenten hier duidelijkheid over te verschaffen wordt gebruik gemaakt van een toestemmingsformulier (Appendix D). In dit toestemmingsformulier staat dat er geen letterlijke citaten worden gebruikt en dat respondenten anoniem mee kunnen werken aan dit onderzoek. Het toestemmingsformulier wordt voorafgaand aan de interviews met de respondent samen doorgenomen. Er wordt pas gestart met het interview en opname indien de respondent aangegeven heeft hiermee in te stemmen.

5. GEMEENTERAADSLEDEN AAN HET WOORD

Dit hoofdstuk is descriptief van aard en geeft de resultaten van de interviews met gemeenteraadsleden in de stedelijke regio Rotterdam weer. Wegens privacyoverwegingen zijn er geen letterlijke citaten opgenomen. Aan de hand van een eindnoot wordt verwezen naar de lijst met geïnterviewde personen (Appendix E).

In paragraaf 5.1 wordt ingegaan op de associaties die de respondenten hebben met de term participatiesamenleving. Vervolgens komen de betekenissen volgens Hurenkamp (2013) aan bod. Paragraaf 5.2 gaat in op de betekenis van ‘inspraak’, paragraaf 5.3 kijkt naar de betekenis ‘zelfredzaamheid’, paragraaf 5.4 ‘wederkerigheid’, paragraaf 5.5 gaat in op de betekenis van ‘levendige civil society’ en tot slot kijkt paragraaf 5.6 naar de betekenis ‘arbeid’. Het hoofdstuk sluit af met een conclusie in paragraaf 5.7.

5.1 De term participatiesamenleving

Uit de interviews is naar voren gekomen dat er bezwaar is tegen de term participatiesamenleving. Zo wordt het geassocieerd met een opgelegde bezuinigingsoperatie door middel van decentralisaties van overheidstaken vanaf het rijk richting gemeenten.^{1,4} Hierbij wordt gewezen op de drie decentralisaties in het sociale domein; Jeugdwet, Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Participatiewet (zie BZK, 2013). De gemeente krijgt er extra taken bij, maar moet dit met minder geld voor elkaar zien te krijgen. Participatie gestuurd door bezuinigingen wordt dit door respondent 4 genoemd.

Zo wordt het woord participatiesamenleving door respondent 3 als een vervelende term gezien. De kern van participatie wordt gezien als de aanwezigheid van mensen die iets willen met de samenleving, terwijl nu toch weer de overheid via het streven naar een participatiesamenleving bepaald dat burgers iets moeten en hoe ver ze vervolgens mogen gaan. De burger zou altijd invloed op het leven moeten hebben, ongeacht of de overheid de burger daar nu wel of niet toe uitnodigt.³

Een ander bezwaar dat naar voren is gekomen, is dat de term participatiesamenleving gerelateerd wordt aan meerdere vormen van participatie. Terwijl die volgens respondent 2 niet noodzakelijkerwijs met elkaar te maken hebben. Hiermee wordt bedoeld dat iemand enerzijds kan vinden dat er enorm gestimuleerd moet worden dat er aan democratische vernieuwing wordt gewerkt door mensen inspraak te geven, terwijl diezelfde persoon anderzijds de verzorgingsstaat overeind wil houden zoals die nu is. Er wordt dus gesteld dat de participatiesamenleving over verschillende vormen van participatie gaat en dat daar zeer uiteenlopend tegenaan kan worden gekeken.²

Tot slot wordt de participatiesamenleving ook door twee respondenten aangeduid als datgene waar naar gestreefd moet worden.^{5,7} Er wordt hier een rechtstreekse relatie gelegd met de vrije zelfredzame burger die eigen boontjes kan doppen, zonder hierbij gehinderd te worden door de overheid. Om dit voor elkaar te krijgen moet er volgens respondent 7 worden ingezet op zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid binnen bestaande netwerken en stelt respondent 5 dat vooral burgers zonder dit netwerk extra moeten worden ondersteund.

5.2 Inspraak

Op het gebied van inspraak wordt er door respondent 1 gesteld dat er op politiek vlak de laatste jaren duidelijk meer draagvlak is gekomen voor het vergroten van de invloed van burgers. Geen

Tekstbox 1. Motie Rotterdammer Gericht Werken (Gemeente Rotterdam, 2012).

constaterende dat:

- Er veel kennis en kunde is in de stad die de gemeente niet als vanzelfsprekend aanwendt en benut;
- De gemeente Rotterdam kiest voor Gebiedsgericht werken via de één Concern benadering;
- De gemeente voor zijn bestuurlijke organisatie vaste en uniforme structuren als uitgangspunt neemt,

overwegende dat:

- Rotterdammers ervaren bij het maken van keuzes in de stad dat de gemeente met een zekere regelmaat zijn eigen structuur en regels voorop stelt in plaats van de Rotterdammers;
- Het wenselijk is dat politiek, bestuur en concern vertrouwen op het oordeelsvermogen van de Rotterdammers;
- De gemeente in houding en gedrag vooral een ‘mogelijk makende’ gemeente moet zijn;
- De sturingsfilosofie ‘Gebiedsgericht werken’ via de ‘één Concern benadering’ een interne focus uitstraalt; De omvorming naar een faciliterende en Rotterdammer-gerichte-overheid niet vanzelf gaat en een geregisseerde aanpak vereist;
- De burgemeester - als verbinder - eindverantwoordelijke bestuurders en ambtenaren in hun kracht kan zetten voor een gecoördineerde omvorming,

verzoekt de burgemeester:

1. programmatisch invulling te geven aan de gevraagde regie in de omvorming naar Rotterdammer Gericht Werken;
2. de coördinatie op zich te nemen;
3. in de programmatische aanpak in ieder geval betrokken Rotterdammers, wetenschappers en de eindverantwoordelijken in bestuur en organisatie te betrekken,

en gaat over tot de orde van de dag.

partij zegt nog: “Dat moeten we niet doen”.¹ Het voorbeeld dat wordt aangehaald is de motie ‘Rotterdammer Gericht Werken’ die in 2012 unaniem door de gemeenteraad van Rotterdam is aangenomen (Tekstbox 1). Hierin staat een opdracht beschreven voor de ambtelijke organisatie waarbij het de bedoeling is dat er meer vanuit het gezichtspunt van de Rotterdammer gewerkt wordt. Daarnaast moet de burger meer worden betrokken bij beleidsvorming en de uitvoering daarvan.

Hierbij wordt aangegeven dat het belangrijk is dat er naast nieuwe innovatieve ideeën als het Britse ‘Community Right to Challenge’ er een basisinspraak wordt georganiseerd.^{2,4} De reden hiervoor is dat met innovatieve vormen van beleidsbeïnvloedende participatie er een selecte groep wordt bereikt, terwijl de gemiddelde Rotterdammer vooral invloed op zijn eigen leefomgeving wil hebben. Daarbij geeft respondenten 2 aan dat het belangrijk is om te onderkennen dat niet iedereen behoefte heeft om mee te praten en een overheid dit hooguit kan stimuleren, maar zeker niet moet gaan opleggen.

Naast dat er de politieke wil is om aan de slag te gaan met democratische vernieuwing en inspraak is er het idee dat dit in de ambtelijke organisatie nog beter moet doordringen.^{3,4,7} Zo wordt er aangegeven door respondent 4 dat binnen de ambtelijk organisatie beleidsmakers toch vooral zelf grip willen hebben. Dit wordt gerelateerd door respondenten 4 aan angst bij beleidsmakers en het idee dat ze ervan overtuigd zijn dat zij beter weten wat er moet gebeuren. De ambtenaren die in de wijk actief zijn, de gebiedsmanagers bijvoorbeeld, zijn er wel steeds meer van doorgedrongen dat burgers moeten worden betrokken.⁷ Hier wordt tegenover gesteld dat er veel in beweging is gezet en dat er ambtenaren zijn die dit erg goed oppakken.⁵

Toch wordt er door respondenten 6 ook over de wenselijkheid van inspraak getwijfeld. Naast dat burgers zoveel mogen inspreken als ze willen, is er enige vorm van sturing noodzakelijk. Volledig

zelfbestuur wordt dan ook als onwenselijk gezien, aangezien is gekozen voor volksvertegenwoordigers. Het voornaamste bezwaar dat hierbij wordt gemaakt is dat op het moment dat burgers zelf bepalen hoe hun omgeving wordt ingericht er al snel veel tegengestelde meningen uit een buurt komen. Dan wordt het volgens de respondent als wenselijk gezien dat er op enig moment iemand een besluit neemt.

Een ander probleem met inspraak, dat door respondent 5 wordt aangehaald, is de ongelijkheid die het in de hand kan werken. De reden die hierbij wordt gegeven is dat burgers met een hogere opleiding en een groter netwerk meer invloed zullen hebben, terwijl burgers die hier niet over beschikken gelijksoortige wensen kunnen hebben.

Om hiermee om te gaan wordt er gesteld dat de overheid vooral ook oog moet hebben voor de groep die niet snel geneigd is om gebruik te maken van de inspraakmogelijkheden die er zijn.⁵ Het voorbeeld dat wordt aangehaald is die van de fietsnietjes/fietsrekken in Spangen. Burgers die zich weten te organiseren en op zich goede dingen voor de wijk ondernemen heeft met subsidie fietsnietjes kunnen realiseren. Het viel respondent 5 op dat deze ophouden op de plek waar de sociale huur begint. Dan is het volgens de respondent de taak van de overheid om ook deze mensen te betrekken om te inventariseren of hier ook een gelijksoortige behoefte bestaat.

5.3 Zelfredzaamheid

Om burgers zelfredzaam te laten zijn en invloed te kunnen geven wordt er aangegeven dat er middelen aan participatie moet worden verbonden.³ Burgers zijn best in staat om zelf initiatief te nemen, maar dan moeten ze wel door de overheid worden gesteund en zeker niet worden tegengewerkt met regelgeving. Hierop aanvullend is het volgens respondent 4 van groot belang dat burgers serieus worden genomen en de overheid ook mensen geld durft te geven om iets te doen, zonder dat daar tal van controles aan vast zitten. Ook respondent 1 geeft aan dat er ruimte moet worden gemaakt voor initiatief en deze vervolgens moeten worden ondersteund.

In Rotterdam wordt een groot deel van de participatie via de gebiedscommissies geregeld. Dit zijn de opvolgers van de opgeheven deelgemeenten en deze zijn per 19 maart 2014 ingesteld. Er is met grote politieke steun besloten dat deze gebiedscommissies beschikken over bewonersbudgetten waar bewoners met initiatieven aanspraak op kunnen maken (zie Gemeente Rotterdam, 2013).

Tekstbox 2. Stadsinitiatief, zet de stad naar je hand! (Gemeente Rotterdam, 2013).

stadsinitiatief, zet de stad naar je hand!

Met het Stadsinitiatief konden Rotterdammers drie jaar lang meedenken en meebouwen aan een mooie en aantrekkelijke stad. Door plannen in te dienen én door een stem uit te brengen op hun favoriete plan. De gemeente stelde voor de drie rondes respectievelijk 4, 2½ en 3 miljoen euro beschikbaar.

- In het eerste jaar won de Luchtsingel (het opknappen van een vergeten en versleten gebied rondom het Hofplein).
- In het tweede jaar werd de Schaatsbaan Rotterdam (het bouwen van een jaarlijks terugkerende schaatsbaan op het Toepad) een succes.
- In het derde jaar kreeg RiF010 (het aanleggen van een openlucht golfslagbad midden in het centrum) de meeste stemmen.

De 1% regeling

Ook het nieuwe college geeft ruimte aan Rotterdammers om zelf initiatieven te realiseren: vanuit de 1% regeling. Deze regeling krijgt komende maanden meer vorm. De ervaringen vanuit het Stadsinitiatief worden hier vanzelfsprekend in meegenomen.

In deze gebiedscommissies zitten gekozen leden die hierover besluiten.

Om te voorkomen dat de overheid te veel bepaalt tot hoe ver participatie en inspraak mag gaan is in 2012 het stadsinitiatief opgezet (zie Gemeente Rotterdam, 2014).³ Er is voor het stadsinitiatief een budget gereserveerd dat vervolgens voor de Rotterdammers zelf vrij invulbaar is. Burgers konden een initiatief indienen en hier is vervolgens over gestemd (Tekstbox 2).

Uit de interviews is naar voren gekomen dat dit uiteindelijk is stopgezet vanwege stevige kritiek vanuit de oppositie.^{3,4,5} Het bedrag dat werd gereserveerd voor het stadsinitiatief was moeilijk te verkopen in een periode waarin de gemeente behoorlijk moest bezuinigen. Respondent 3 zegt hier verontwaardigd op te hebben gereageerd, omdat er maar een klein percentage werd gereserveerd voor initiatief van de Rotterdammers.

Als alternatief voor het stadsinitiatief is aangegeven dat er door de coalitie afgesproken is dat er 1 procent van het gemeentelijke budget ter beschikking moet staan voor innovatie uit de samenleving.³ (zie Leefbaar Rotterdam, D66, & CDA, 2014). Dit is per departement geregeld. Op ieder beleidsterrein is er dus 1 procent budget vrijgemaakt voor initiatieven.

Er wordt door één van de respondenten een spanningsveld ervaren tussen de wens van het geven van ruimte aan de samenleving, terwijl veel burgerinitiatieven toch erg vanuit een maakbaarheidsgedachte worden gestimuleerd.² Hierbij wordt verwezen op de actieve rol die de overheid inneemt bij het aansturen op zelfredzaamheid van burgers, waarbij het doel is dat burgers elkaar meer moeten gaan helpen.

Hier wordt aan de ene kant door respondent 6 tegenover gesteld dat er best meer verwacht kan worden van de burger.⁶ In deze optiek moet er eerst worden uitgegaan van de kracht van de burger zelf, voordat er hulp gevraagd van anderen. Respondent 7 wijst juist op het belang van de burger als onderdeel van een netwerk, waarbij gemeenschapszin moet worden bevorderd. Hierbij wordt de verantwoordelijkheid meer bij de gemeenschap als geheel worden gelegd, dan bij het individu. Uit de interviews komt naar voren dat zelfredzaamheid van burgers niet kan worden gerealiseerd zonder een actieve rol van de overheid.^{1,3,5}

5.4 Wederkerigheid

Bij de zoektocht naar een andere verhouding tussen overheid en burger wordt het als problematisch gezien dat het vertrekpunt bezuinigingen lijken te zijn.^{1,4} De reden die wordt gegeven is dat de overheid verantwoordelijkheden overhevelt, omdat de overheid wil inkrimpen en niet omdat de overheid daadwerkelijk wil dat de burger meer zeggenschap krijgen. Er wordt wel door één van de respondenten onderschreven dat de huidige verzorgingsmaatschappij niet in stand te houden is en er iets moet gebeuren.²

Een ander vertrekpunt zou volgens respondent 4 zijn, het zorgen voor een basisniveau aan voorzieningen, waarna er wordt gekeken wat er vanuit de samenleving nog allemaal mogelijk is. Toch is er ook de overtuiging dat het best met minder kan. Er wordt door respondent 6 gewezen op de zorg, waar veel te halen lijkt door zuiniger om te springen met middelen.

Er wordt vastgesteld dat het aanbod van middelen zeer eenzijdig bij de samenleving is neergelegd, terwijl het volgens respondent 5 als overheid rationeel is om terughoudender te zijn bij groepen

burgers die steun minder nodig hebben. Bij groepen in de stad die wel een extra zetje nodig hebben moet volgens deze respondent wel extra worden geïnvesteerd. Maatwerk is hierbij een succesfactor.

In een periode waarin er ruimte wordt gemaakt voor burgers om zelf initiatieven te ontplooiën wordt door respondent 7 aangegeven dat het zonde zou zijn dat een overheid dit zelf weer gaat doen als er weer meer financiële ruimte is. In dit geval is het uitbesteden aan burgers dus meer een doel op zich, dan dat een overheid zelf niet de financiële slagkracht heeft om een zeer actieve rol te hebben en daarom de samenleving activeert.

5.5 Levendige civil society

Respondent 7 ziet de civil society als motor van de participatiesamenleving. Bestaande netwerken zouden van alles kunnen aanzwengelen, oppakken en uitdragen. Deze netwerken moeten volgens deze respondent meer verantwoordelijkheid krijgen. Vooral gebruik maken de kracht in bestaande netwerken wordt als kansrijk gezien en dit zou het uitgangspunt moeten zijn.

Op het moment dat actoren uit de civil society een maatschappelijke rol gaan vervullen zou hier subsidie van de overheid bij mogen volgens respondenten 1. De reden hiervoor is dat er de overtuiging is dat op het moment dat de overheid dit niet zou doen de civil society onvoldoende instaat is om maatschappelijke problemen aan te pakken. Zo stelt respondent 4 dat het voor iemand die vol in het leven staat met leuke vrienden veel makkelijker is om een beroep te doen op anderen en er ook voorzieningen noodzakelijk zijn voor burgers die dit niet hebben.

Naast dat er best taken kunnen worden overgenomen door actoren in de civil society komt er uit de interviews naar voren dat de overheid erg kritisch moet blijven op het verplichtende karakter.^{2,4} Hierop voortbordurend wordt door een andere respondent het als gek beschouwd dat een overheid ons iets vertelt wat als heel menselijk wordt beschouwd, namelijk zorgen voor burens en familie.³

Verder wordt gesteld dat er vaak onderschat wordt wat er eigenlijk al een hele tijd aan de gang is in de civil society. Momenteel wordt er erg gestimuleerd vanuit de overheid, terwijl er een hele tijd veel vanuit vrijwilligersorganisaties wordt gedaan.^{5,6} Wel wordt er een verschuiving gezien van langdurig vrijwilligerswerk naar bijvoorbeeld een vriendenclub die het leuk vindt om eens op een vrijdag een clubhuis te gaan verven.⁴

De vraag die door respondent 2 wordt gesteld is hoe graag mensen willen dat de overheid terughoudender gaat zijn. Met name ouderen zijn juist vaak trots op de verworvenheden van de verzorgingsmaatschappij, waarbij ze hun kinderen vrijheid hebben kunnen geven. Voor deze groep kan het moeilijk zijn om weer bij kinderen aan te moeten kloppen voor zorg.

5.6 Arbeid

Arbeidsparticipatie wordt door de respondenten minder in verband gebracht met de participatiesamenleving. Wel geeft respondent 6 aan dat er in Capelle aan den IJssel de ‘Stichting ‘Capelle Werkt’ is opgericht (zie Stichting Capelle Werkt, 2015). Hier kunnen mensen die in een uitkeringssituatie verkeren voor een bepaald bedrag bijverdienen door zich in te zetten voor de samenleving. Door deze mogelijkheid wordt gesteld dat mensen sneller kunnen instromen in de reguliere economie.⁶

Wanneer er wel wordt gesproken over arbeidsparticipatie wordt er aangegeven dat het uitgangspunt moet zijn dat zo veel mogelijk mensen aan het werk gaan.^{2,6} In dit plaatje past volgens respondent 2 bijvoorbeeld niet zoiets als een basisinkomen en moet het gat tussen uitkering en een inkomen moet zo groot mogelijk zijn.

5.7 De participatiesamenleving volgens lokale politici

De participatiesamenleving als term roept zowel positieve als negatieve associaties op. Het wordt geassocieerd met meer inspraak voor burgers en ruimte om zelf initiatief te ontplooien. Maar ook met opgelegde participatie gestuurd door een bezuinigingsagenda.

Wat opvalt is dat er de laatste jaren veel politiek draagvlak is ontstaan voor meer inspraak van burgers. Hierbij moet vooral ruimte komen voor een goed georganiseerde basisinspraak naast experimenten met nieuwe innovatieve participatieconcepten. De burger wil vooral inspraak hebben op de directe leefomgeving en weet beter dan een overheid waar behoefte aan is. Hierbij moet de overheid er wel voor zorgen dat ook de minder mondige burger met een minder groot netwerk wordt betrokken. Burgers meer inspraak geven kan alleen als de ambtelijke organisatie een cultuuromslag doormaakt.

Wanneer een overheid aanstuurt op zelfredzaamheid van burgers door ruimte te geven aan burgers om zelf initiatief te nemen moeten hier ook middelen aan verbonden worden. De burger moet gestimuleerd worden en vooral niet worden belemmerd door regelgeving. Hierbij is er een spanningsveld tussen enerzijds ruimte geven aan burgers en toch de actieve rol die de overheid moet innemen om de burger te ondersteunen. Kritiek focust zich op de sturende rol van de overheid.

De relatie tussen overheid en burgers is aan verandering onderhevig en het vertrekpunt is hierbij van belang. Als de reden om over te gaan tot stimuleren van burgerparticipatie en -initiatief een wens tot bezuiniging is, dan gaat het mis. Er wordt gewezen op het belang van een basisniveau aan voorzieningen, waarna de burger zelf meer kan doen. De overheid kan zich terugtrekken op vlakken waar de burger initiatief neemt.

De participatiesamenleving moet vooral vorm krijgen binnen de civil society. De georganiseerde burger binnen kerken, vrijwilligersorganisaties, stichtingen en andere associaties moeten de mogelijkheid krijgen initiatief te ontplooien en de overheid dient dit niet alleen te steunen, maar zal hier ook financieel een bijdrage moeten leveren. Lokaal beleid en maatwerk wordt als kansrijk gezien.

Arbeidsparticipatie wordt minder in associatie gebracht met de participatiesamenleving. Als er al over gesproken wordt, is werken de norm en moet de overheid dit stimuleren.

Over veel ideeën rondom de participatiesamenleving is consensus onder de raadsleden. De grootste verschillen zijn te vinden bij de rol van de overheid. In hoeverre moet en kan een overheid zich terugtrekken en in hoeverre is de samenleving in staat dit gat op te vullen is hierbij een belangrijk punt van discussie. Hier wordt vanuit verschillende politieke ideologieën verschillend over gedacht. Het volgende hoofdstuk richt zich dan ook op de relatie tussen politieke ideologie en de participatiesamenleving.

6. PARTICIPATIESAMENLEVING EN POLITIEKE IDEOLOGIE

De in het vorige hoofdstuk beschreven resultaten van de interviews geven een algemeen beeld van de manier waarop lokale politici tegen de participatiesamenleving aankijken. Dit hoofdstuk analyseert deze resultaten en legt de relatie met politieke ideologie.

Paragraaf 6.1 richt zich op overeenkomsten en verschillen tussen linkse en rechtse lokale politici. Naast links-recht is er ook onderscheid gemaakt tussen progressieve en conservatieve ideologie. Deze relatie met de participatiesamenleving komt naar voren in paragraaf 6.2. Paragraaf 6.3 gaat vervolgens in op ideeën over de participatiesamenleving waar in meer of mindere mate consensus over is. In paragraaf 6.4 wordt ingegaan op de politieke betekenis van de participatiesamenleving. Dit hoofdstuk stuit af met de conclusie in paragraaf 6.5.

6.1 De participatiesamenleving van links tot rechts

Vanuit de theorie mag worden verwacht dat linkse partijen pleiten voor een actieve rol van de overheid in de samenleving en dat overheidsingrijpen als noodzakelijk wordt gezien (Pelikaan, 2015). Solidariteit, sociale gelijkheid en verheffing worden geassocieerd met links gedachtegoed (Heywood, 2014). De partijen die in dit onderzoek als links zijn gecategoriseerd, zijn GL, SP en PvdA. D66 is als enige partij op de links-rechts schaal in het midden geplaatst.

Rechtse politieke ideologie stelt daar tegenover dat de rol van de overheid minder centraal zou moeten staan ten opzichte van de civil society en/of de vrije markt (Heywood, 2015). Rechtser gedachtegoed wordt geassocieerd met zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid. Dit komt ook terug in de observatie van Putters: “De liberaal associeert het met individuele verantwoordelijkheid en eigen kracht. (...) De christendemocraat met gemeenschapszin en onderlinge steun in wijken en buurten, zonder de tussenkomst van de overheid.” (Putters, 2014, p. 3) De partijen die in dit onderzoek als rechts zijn gecategoriseerd zijn Leefbaar Rotterdam, het CDA en de VVD.

Putters stelt aan de andere kant dat de sociaaldemocraat de participatiesamenleving associeert met: “een solidaire samenleving waarin iedereen mee kan doen, ook als daar collectieve vangnetten voor nodig zijn” (Putters, 2014, p. 3). Hoewel links niet hetzelfde is als sociaaldemocratie, komen deze ideeën terug wanneer er bij linkse politici naar de participatiesamenleving wordt gevraagd.

De min of meer linkse partijen zien dan ook een actieve rol voor de overheid binnen een participatiesamenleving.^{1,3,4,5} Er wordt kritisch gesproken over participatie als middel om als overheid taken af te stoten richting de samenleving.^{1,4} Zo zou er een basisniveau aan voorzieningen moeten zijn, waarna er vervolgens kan worden gekeken wat er uit de samenleving kan komen.^{1,4} Er moeten dan ook middelen worden verbonden aan participatie en initiatieven die een maatschappelijk doel ondersteunen.^{1,3,4}

Deze actieve rol valt te verwachten vanuit linkse ideologie. Toch is er ook vanuit links een roep voor verminderen van beperkende regelgeving.^{2,4} Burgers moeten meer de ruimte krijgen om initiatief te nemen. Dit is opvallend, aangezien het beperken van regelgeving, vaak in combinatie met streven naar een kleinere overheid, eerder te verwachten is aan de rechter kant van het politieke spectrum (Pelikaan, 2015).

Bij rechtse politici komt het idee dat een overheid een minder dominante rol moet spelen meer naar voren. Zo dient er een alternatief te komen voor de niet te handhaven verzorgingsstaat² en zal de overheid zuiniger om moeten springen met middelen⁶. Ook is er aan de rechter kant een grotere focus op arbeidsparticipatie te zien.^{2,6} Dit wordt door links minder geassocieerd met de participatiesamenleving. Dit is dan ook in lijn met wat er verwacht kan worden van rechtse politici.

Ook bij rechtse politici is er een wens tot inperking van belemmerende regelgeving en weerzin tegen de maakbaarheidgedachte.^{2,3} Wat opvalt is dat er aan de andere kant ook gewezen wordt op de bijsturing die soms noodzakelijk is vanuit de overheid.⁷ Daarnaast wordt inspraak van burgers niet altijd als wenselijk gezien, aangezien dit ten koste kan gaan van de daadkracht.⁶ De overheid zou dan wel terughoudender moeten zijn, een echt terugtrekkende beweging wordt ook aan de rechter kant van het spectrum als onwenselijk beschouwd.

Links komt terughoudender over met wijzen op eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers. Zo zijn, er in lijn met Loyens en Walle (2006), zorgen voor burgers met gebrek aan netwerk en/of vaardigheden om gebruik te maken van de ruimte die de overheid vrijmaakt voor initiatieven vanuit de civil society.^{4,5} Net als Tonkens (2014) wordt er gewezen op de sociale ongelijkheid die kan ontstaat op het moment dat een overheid zich terugtrekt. De overheid heeft dan ook een actieve taak hier voor te waken, door zich in te zetten om ook groepen te betrekken die op grotere afstand staan.⁵ Dit komt overeen met de verwachting, aangezien links streeft naar sociale gelijkheid.

Vanuit het midden worden deze bezwaren gedeeld. Toch lijkt er meer vertrouwen te zijn in het zelforganiserend vermogen en de zelfredzaamheid van burgers en het potentieel dat er in de samenleving aanwezig is.³ Om dit te benutten moet een overheid wel actief meedoen en middelen ter beschikking stellen, maar waken voor een te sturende rol.

6.2 De participatiesamenleving van progressief tot conservatief

In het Nederlandse politieke landschap is er een patroon te vinden tussen de links-rechts as en de progressief-conservatieve as. Zo zijn er geen partijen die gecategoriseerd worden als links conservatisme enerzijds en zijn er geen partijen die een rechts progressieve ideologie hebben.

Het is de vraag of dit patroon een juiste weergave is indien dit wordt gerelateerd aan de participatiesamenleving. Aan de linker kant van het spectrum is bezwaar tegen de hervorming van de verzorgingsstaat⁴, wat te relateren valt aan behoudendheid en zelfs aan traditie. Aan de andere kant zijn er conservatieve politici die op het vlak van de participatiesamenleving een behoorlijke hervorming van de verzorgingsstaat voor ogen hebben en veel macht en verantwoordelijkheid willen verschuiven naar de civil society.⁶

Wanneer progressiviteit en conservatisme wordt gezien als het spanningsveld tussen persoonlijke vrijheid versus sociale controle (Nolan, 1971), dan wijzen progressieve partijen meer op het belang van grip op het eigen leven.^{1,3,5} Conservatieve partijen hechten meer waarde aan invloed op de directe leefomgeving^{2,7} en wijzen op het belang van de gemeenschap waar burgers onderdeel van zijn.⁷

Dit is terug te zien in de focus van verschillende partijen. Vanuit progressieve hoek is er meer

aandacht voor innovatieve participatieconcepten³, wat als vernieuwend kan worden gezien. Dit terwijl, in lijn met de verwachting (Blond, 2010), conservatieve partijen meer wijzen op bestaande netwerken binnen de civil society.⁷

Vanuit conservatief liberale hoek is er een minder grote focus te zien op de civil society.⁶ Hier wordt in lijn met Heywood (2015) meer gewezen op verantwoordelijkheid van het individu. Vanuit een andere hoek wordt deze verantwoordelijkheid onderschreven, maar wordt er kritisch tegen het verplichtende karakter aangekeken.²

6.3 Consensus over de participatiesamenleving

Naast dat er duidelijke verschillende associaties en ideeën over de participatiesamenleving zijn, is er op bepaalde vlakken ook consensus. Deze ideeën over de participatiesamenleving staan dus minder in relatie met politieke ideologie.

Zo is er in lijn met Norris (2011) een breed gedragen idee dat de burger meer inspraak moet hebben dan alleen de invloed via de vertegenwoordigende democratie. De focus varieert van het organiseren van een betere basisinspraak met betrekking tot de directe leefomgeving² en daarnaast het experimenteren met meer innovatieve participatieconcepten³. De wens tot meer inspraak lijkt niet een bepaalde politieke ideologie als startpunt te hebben.

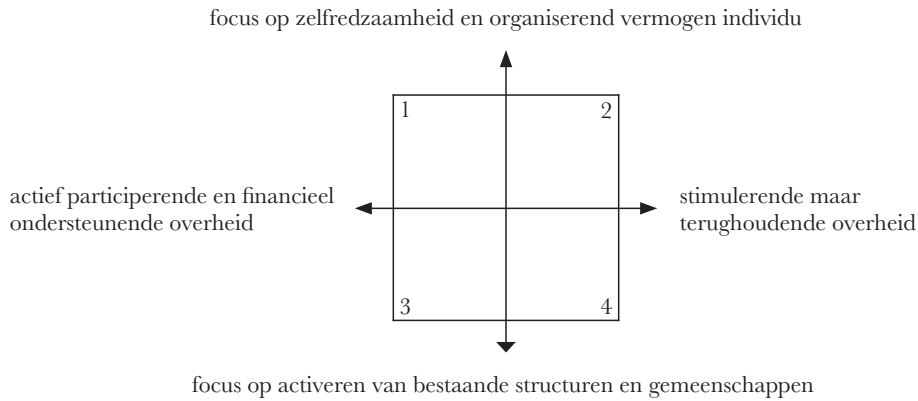
Verder is er de wens om regelgeving te versoepelen, om er zo voor te zorgen dat burgerinitiatief meer ruimte krijgt.^{1,3} De overheid moet meer proberen los te laten.⁴ De Raad voor het Openbaar Bestuur stelde in 2012 al dat ambtelijke organisaties nog zoekende zijn naar een nieuwe relatie tussen burger en overheid. Ongeacht politieke ideologie vinden gemeenteraadsleden dat deze cultuuromslag sneller moet en noodzakelijk is om burgers meer invloed te geven.

Toch wordt er wel degelijk een actieve rol gezien voor de overheid.^{1,3,5,7} Hierin zijn verschillende gradaties te onderscheiden van een overheid die actief meedoet en ook financiële steun biedt aan burgerinitiatief en een overheid die zelfredzaamheid stimuleert en terughoudender is. Een (bijna) geheel afzijdige overheid wordt als onwenselijk en onhaalbaar beschouwd, zowel vanuit links als vanuit rechtse ideologie.

6.4 Politieke betekenis participatiesamenleving

Er komen twee spanningsvelden naar voren wanneer er wordt gekeken naar de politieke betekenis van de participatiesamenleving. Enerzijds gaat het over de mate waarin de overheid een actieve rol moet gaan spelen. Anderzijds gaat het over de vraag of de focus ligt op zelfredzaamheid en organiserend vermogen van het individu, of op het activeren van bestaande structuren en gemeenschappen. In Figuur 6 is dit visueel weergegeven.

Wanneer de politieke betekenis van de participatiesamenleving wordt uitgedrukt in een politiek spectrum, dan zijn de twee belangrijkste spanningsvelden te relateren aan politieke ideologie. De horizontale as is gerelateerd aan de tegenstelling tussen links en recht en de verticale as aan progressief en conservatief gedachtegoed.

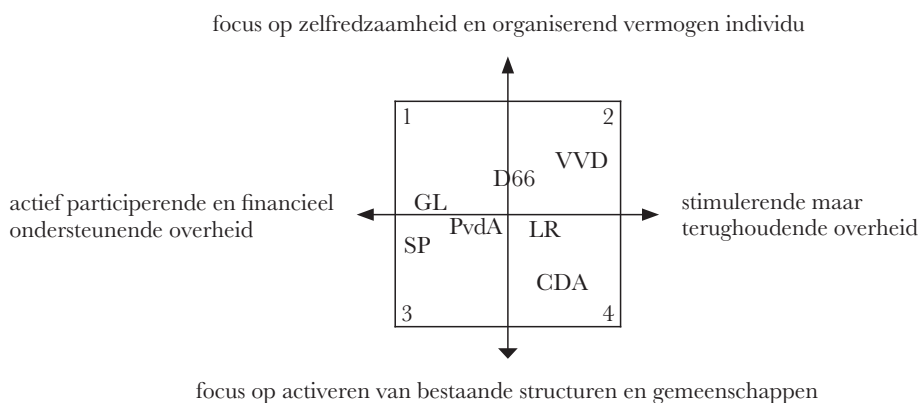
Figuur 6. Spectrum politieke betekenis participatiesamenleving.

De politieke betekenis van de vier kwadranten met plaatsing worden nu toegelicht. Het zelfde figuur inclusief positionering van de politieke partijen is te zien in Figuur 7.

Het eerste kwadrant gaat uit van een actief participerende en financieel ondersteunende overheid waarbij de focus ligt op zelfredzaamheid en het organiserend vermogen van individuen. In deze optiek is het individu overigens geen eiland, maar organiseert het zichzelf in zijn of haar omgeving. In dit kwadrant zijn GL en D66 gepositioneerd.

Het tweede kwadrant gaat uit van een stimulerende, maar meer terughoudende overheid. Er wordt wederom ingezet op de zelfredzaamheid en organiserend vermogen van het individu, zonder dat het individu wordt gezien als volledig opzichzelfstaand. Hierbij is het verkleinen van de overheid meer een integraal onderdeel van het streven naar participatie. In dit kwadrant past de VVD.

Het derde kwadrant gaat uit van een actief participerende en financieel ondersteunende overheid waarbij de focus ligt op bestaande structuren en gemeenschappen. Denk bij bestaande structuren die als belangrijk worden aangeduid aan buurtverenigingen, vrijwilligersorganisaties en woningcorporaties. In dit kwadrant vallen de PvdA en de SP.

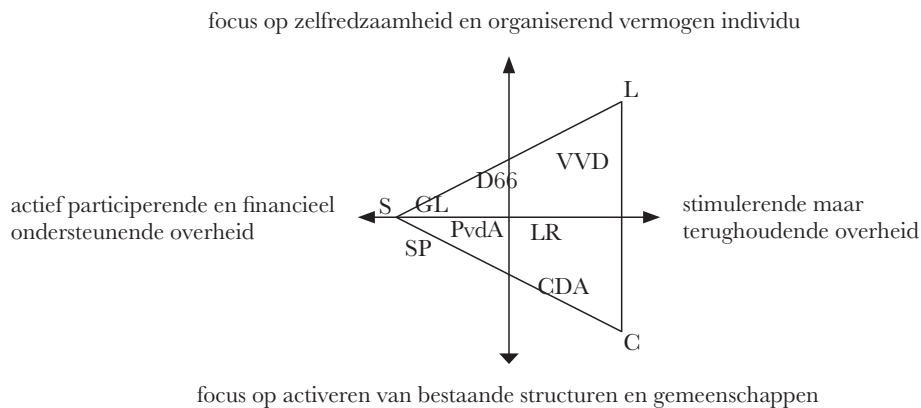

Figuur 7. Politiek landschap participatiesamenleving.

Tot slot wordt er vanuit het vierde kwadrant uitgegaan van een stimulerende maar terughoudende overheid waarbij de focus ligt op bestaande structuren en gemeenschappen. Het inkrimpen van de overheid is een integraal onderdeel van het streven naar participatie. Bij de focus op be-

staande structuren worden gezinnen, kerken en vrijwilligersorganisaties als belangrijk gezien. In dit kwadrant passen LR en het CDA.

Wanneer de partijen in dit spectrum worden geplaatst ontstaat aan de hand van de resultaten uit hoofdstuk 5 het volgende beeld (Figuur 8). Het valt hierbij op dat er een driehoek ontstaat, aangezien geen van de partijen linksonder of linksboven zijn gepositioneerd. Er ontstaan drie punten waarbij te beargumenteren valt dat dit aan de eerder besproken drie dominante ideologieën; socialisme (S), liberalisme (L) en conservatisme (C) te relateren is (Pellikaan, 2015; Figuur 8).

Figuur 8. Participatiesamenleving en politieke ideologie.

6.5 Conclusie

Dit hoofdstuk laat zien dat de betekenis van de participatiesamenleving voor gemeenteraadsleden van uiteenlopende politieke ideologie verschillend is. De verschillende ideeën over de participatiesamenleving lijkt zich te concentreren op twee onderdelen. De rol van de overheid en de focus wat betreft centrale actoren in de civil society.

Op deze twee onderdelen is een relatie te zien tussen politieke ideologie en de participatiesamenleving. De relatie op de links-rechtsschaal is vrij sterk. Links pleit voor een actief participerende en financieel ondersteunende overheid. Rechts voor een stimulerende maar terughoudende overheid. De relatie op de progressief-conservatiefschaal is gematigd sterk. Hierbij pleit progressief voor een focus op zelfredzaamheid en organiserend vermogen van individuen en focust conservatief op het activeren van bestaande structuren en gemeenschappen.

Daarnaast zijn er ook ideeën over de participatiesamenleving die los lijken te staan van politieke ideologie. Zo is er ongeacht politieke ideologie consensus over het idee dat de burger meer ruimte moet krijgen voor inspraak en daarbij minder moet worden beperkt door regelgeving. Verder wordt de uitblijvende cultuuromslag binnen het ambtelijke apparaat als een beperkende factor beschouwd. Tot slot onderschrijven alle respondenten dat de overheid zich niet volledig kan terugtrekken in een participatiesamenleving.

De relatie is tussen politieke ideologie is in Nederland minder sterk dan bij de Big Society in het Verenigd Koninkrijk en het sociaaldemocratische Derde-Weg-denken. Dit lijkt te komen doordat deze maatschappelijke concepten geadapteerd en verder uitgewerkt zijn door een bepaalde ideologie. In dit geval de Big Society door de conservatieven in het Verenigd Koninkrijk en het Derde-Weg-denken door sociaaldemocratische politiek in Europa en de Verenigde Staten.

7. CONCLUSIE

7.1 Uitkomst onderzoek

Dit onderzoek richt zich op de betekenis van de participatiesamenleving voor lokale politici en de relatie met politieke ideologie. Hierbij is de hoofdvraag: *In hoeverre beïnvloedt de ideologische achtergrond van lokale politici hoe er tegen de participatiesamenleving wordt aangekeken?*

In Nederland zijn ideeën over de participatiesamenleving bij lokale politici gematigd te relateren aan politieke ideologie. De verschillen zijn niet zo groot. Het gaat over verschil in focus en onderliggende uitgangspunten en minder over principiële en fundamentele verschillen in visie op de samenleving.

Uit dit onderzoek is gebleken dat, wanneer er gekeken wordt naar de politieke betekenis van de participatiesamenleving in combinatie met de relatie tot politieke ideologie, er twee belangrijke vragen beantwoord moeten worden door lokale politici. Ten eerste de vraag in hoeverre de overheid een actieve rol moet gaan spelen bij de verschuiving van macht richting de civil society en ten tweede de vraag of de macht vervolgens moet komen te liggen bij zelfredzame en zelf organiserende burger, of bij bestaande structuren en gemeenschappen.

Na analyse komt naar voren dat de politieke partijen, wanneer de politieke betekenis van de participatiesamenleving wordt opgesplitst over twee assen, de partijen op een positie komen die verklaren is vanuit politieke ideologie. Toch zijn de verschillen tussen de politieke partijen niet zo groot en wordt er op bepaalde aspecten van de participatiesamenleving afgeweken van wat er vanuit politieke ideologie kan worden verwacht.

De relatie tussen ideologie en de participatiesamenleving is op het links-rechts spectrum sterk. Linkse partijen zullen een actieve rol voor de overheid voor ogen hebben, waarbij er niet alleen wordt gestimuleerd, maar ook financieel ondersteund. Rechtse politici zien een dominantere civil society niet alleen als ideaal om zo burgers meer macht en invloed te geven, maar ook als manier waarop de overheid kan inkrimpen.

De relatie tussen ideologie en de participatiesamenleving is op progressief-conservatief spectrum gematigd sterk. Wat opvalt is dat progressieve politici een soortgelijke visie op de rol van de overheid hebben als links. Progressieve politici wijzen over het algemeen meer op de zelfontplooiing van het individu ingebed in een sociale omgeving. Conservatieve partijen zien het individu meer als zelfredzaam en verantwoordelijk binnen bestaande netwerken en gemeenschappen. Hierbij zou een overheid terughoudender moeten zijn en mogelijk moeten inkrimpen.

Op een aantal aspecten die geassocieerd wordt met de participatiesamenleving is er geen sterke relatie met politieke ideologie. Zo is er ongeacht politieke ideologie consensus over het idee dat de burger meer ruimte moet krijgen voor inspraak en daarbij minder moet worden beperkt door regelgeving. Verder wordt de uitblijvende cultuuromslag bij het ambtelijke apparaat als een beperkende factor beschouwd. Tot slot onderschrijven alle respondenten dat de overheid zich niet volledig kan terugtrekken in een participatiesamenleving.

De relatie tussen politieke ideologie is in Nederland minder sterk dan bij de Big Society in het Verenigd Koninkrijk en het sociaaldemocratische Derde-Weg-denken. Dit lijkt te komen doordat deze maatschappelijke concepten geadapteerd en verder uitgewerkt zijn door een bepaalde ideologie. In dit geval de Big Society door de conservatieven in het Verenigd Koninkrijk en het Derde-Weg-denken door sociaaldemocratische politiek in Europa en de Verenigde Staten. Dit Derde-Weg-denken is terug te zien bij de sociaaldemocraten in Nederland, maar niet zo duidelijk als in het buitenland.

7.2 Theoretische en praktische implicaties

De uitkomsten liggen in lijn met de associaties die personen van verschillende politieke ideologie hebben met de participatiesamenleving volgens Putters (2014). Het liberalisme en rechtse politici wijzen inderdaad op individuele verantwoordelijkheid en eigen kracht. De sociaaldemocratie en linkse politici willen dat zoveel mogelijk mensen participeren, maar pleiten voor een actieve overheid en zijn terughoudend met hervormen van de verzorgingsstaat. De christendemocraten en conservatieve politici wijzen op bestaande structuren en gemeenschapszin als alternatief voor een dominante rol voor de overheid.

Wanneer de uitkomsten worden vergeleken met de vijf betekenissen volgens Hurenkamp (2013) valt er op te merken dat er grote verschillen zijn hoe vaak de verschillende betekenissen terug komen. De sterkste associatie die naar voren is gekomen lijkt toch de wens tot meer inspraak van burgers te zijn. Dit terwijl onder andere Tonkens (2011) juist wijst op de burger die geheel het initiatief neemt. Verder blijkt het onderscheid tussen de betekenis zelfredzaamheid en wederkerigheid tussen overheid en burger moeilijk te maken. De betekenis 'levendige civil society' komt vooral terug bij meer conservatieve politici. Progressieve politici zien dit meer als iets buiten de overheidssfeer en zijn terughoudend om hier uitspraken over te doen. Tot slot wordt de betekenis arbeid door politici nauwelijks geassocieerd met de participatiesamenleving.

Van Ankeren (2009) stelt dat veel burgerinitiatieven stranden in de gemeenteraad. Er zijn een aantal bezwaren van gemeenteraadsleden naar voren gekomen die hier de reden voor kunnen zijn. Zo zijn er in lijn met Tonkens (2014), zorgen om de sociale ongelijkheid die het stimuleren van participatie in de hand kan werken. Verder stellen raadsleden dat dit te maken heeft met de ambtelijke organisatie waar, zoals de Raad voor het Openbaar Bestuur in 2012 al opperde (ROB, 2012), een cultuuromslag nodig is. Tot slot hebben burgerinitiatieven wel momentum, aangezien er raadsbreed wordt gesteld dat er ruimte moet komen voor initiatief en inspraak.

De uitkomsten impliceren verder dat bij onderzoek naar de participatiesamenleving in het algemeen of naar burgerparticipatie of -initiatief de lokale politici als actor van belang is. Zoals Van Ankeren (2009) aangeeft, de lokale politici hebben veel invloed in de praktische uitwerking van de participatiesamenleving. Putters (2014) stelt dan ook terecht dat het venijn hem zit in de praktische uitwerking.

De praktische uitwerking van de participatiesamenleving en meer abstractie discussies over dit maatschappelijke concept zal invloed gaan hebben op de voor de Culturele Geografie belangrijke concepten als sociale cohesie, leefbaarheid, plaatsbinding en lokale identiteit. Met name op lokaal schaalniveau, in buurten en wijken, zullen er op dit vlak ontwikkelingen plaatsvinden op het gebied van burgerparticipatie, -initiatief en gemeentelijk beleid.

7.3 Reflectie op onderzoek

Het literatuuronderzoek dat ten grondslag heeft gelegen aan de dataverzameling en analyse heeft ertoe geleid dat twee theorieën centraal hebben gestaan aan dit onderzoek. De betekenissen van de participatiesamenleving volgens Hurenkamp (2013) hebben ervoor gezorgd dat er gericht onderscheid qua thema kon worden gemaakt bij het analyseren van de data. Dit heeft goed uitgediend. Hierbij valt wel op dat het onderscheid tussen zelfredzaamheid en wederkerigheid lastig te maken is en de betekenis ‘arbeid’ weinig terug komt in ideeën bij lokale politici over de participatiesamenleving.

Daarnaast is dit onderzoek uitgegaan van de drie maatschappelijke elementen volgens Zijderfeld (1999); de staat, civil society en de markt. Dit onderscheid was bruikbaar bij het categoriseren van de data. Wel is opgevallen dat de vrije markt bijna niet wordt geassocieerd met de participatiesamenleving. Om deze reden was het voor dit onderzoek beter geweest om in plaats van de markt de codegroep ‘individu’ te gebruiken. Dit aangezien er wel regelmatig onderscheid te maken was tussen uitspraken die binnen het domein van de civil society vielen en uitspraken waarbij de focus meer op het individu lag.

De begrippen en concepten die centraal hebben gestaan in dit onderzoek zijn voldoende gedefinieerd en uitgediept om zo de uitkomsten van de interviews in een breder perspectief te plaatsen. Naast de uitkomsten van het empirische deel heeft de literatuurstudie bijgedragen aan het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen.

De manier van dataverzameling, de semi-gestructureerde interviews, heeft een uitgebreide set aan data opgeleverd, waardoor kennis en inzicht is verkregen over de manier waarop lokale politici tegen de participatiesamenleving aankijken. De keuze voor semi-gestructureerde interviews heeft er ook voor gezorgd dat de datanalyse geen eenvoudige onderneming was. De interviews liepen qua verloop, besproken thema's en focus behoorlijk uiteen. Het transcriberen, coderen en vervolgens analyseren met het programma Atlas.ti heeft ervoor gezorgd dat dit is gelukt.

De uitkomsten van dit onderzoek zijn vanwege de kwalitatieve benadering vrij beperkt generaliseerbaar. Politici vanuit een bepaalde politieke ideologie zullen de uitgangspunten die bij die ideologieën horen waarschijnlijk ook vertalen naar de situatie en schaalniveau waarin zij met discussies over de participatiesamenleving te maken hebben. Dit onderzoek kan daar geen uitspraken over doen. Om deze reden is het interessant om dit onderzoek te herhalen met dezelfde hoofdvraag, maar dan met een kwantitatieve benadering.

REFERENTIES

- ADAMSON, D. (2010). Community empowerment: Identifying the barriers to “purposeful” citizen participation. *Journal of Sociology and Social Policy*, 30 (3/4), 114-126.
- ANDEWEG, R.B., & IRWIN, G. A. (2014). *Governance and Politics of the Netherlands*. Palgrave macmillan.
- ARNSTEIN, S. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35 (3), 216-224.
- BAXTER, J. (2010). *Case Studies in Qualitative Research*. In I. Hay, *Qualitative Research Methods in Human Geography* (3e ed., pp. 81-97). Oxford: Oxford University Press.
- BLACKBURN, S. (2005). *Oxford Dictionary of Philosophy* (2e ed.). Oxford: Oxford University Press.
- BLOND, P. (2010). *Red Tory: How left and right have broken Britain and how we can fix it*. London: Faber & Faber.
- BOONSTRA, B., & BOELENS, L. (2011). Self-organization in urban development: towards a new perspective on spatial planning. *Urban Research & Practice*, 4 (2), 99-122.
- BOURDIEU, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice (Vol. 16)*. Cambridge: Cambridge university press.
- BRAAM, A. VAN, & BLOK, J. J. M. DE. (1972). *Gezag en bureaucratie*. Rotterdam: Universitaire Pers Rotterdam. (Originele Duitse uitgave Weber gepubliceerd in 1925).
- BRYMAN, A. (2012). *Social Research Methods* (4e ed.). Oxford: Oxford University Press.
- BUIJS, G., DEKKER, P. & HOOGHE, M. (2009). *Civil Society - Tussen oud en nieuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- BZK. (2013). *Kamerbrief over decentralisaties in het sociaal domein*. Geraadpleegd van <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/10/18/kamerbrief-over-decentralisaties-in-het-sociaal-domein/kamerbrief-over-decentralisaties-in-het-sociaal-domein.pdf>
- CAMMEN, H. VAN DER, & KLERK, L. DE. (2003). *Ruimtelijke ordening. Van grachtengordel tot Venix-wijk*. Houten: Het Spectrum.
- DCLG. (2012). *Community Right to Challenge Statutory Guidance*. London: Crown.
- DINHAM, A. (2005). Empowered or over-powered? The real experiences of local participation in the UK's New Deal for Communities. *Community Development Journal*, 40 (3), 301-312.
- DOWNES, A. (1957). An economic theory of political action in a democracy. *The journal of political economy*, 135-150.
- DUNN, K. (2010). *Interviewing*. In I. Hay, *Qualitative Research Methods in Human Geography* (3th Edition ed., pp. 101-137). Oxford: Oxford University Press.
- DURKHEIM, E. (1997 [1893]). *The Division of Labor in Society*. (L. Coser, Vert.) New York: Free Press.
- EDELENBOS, J. (2000). *Proces in vorm: Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*. Utrecht: Lemma.
- GEMEENTE ROTTERDAM. (2012). *Rotterdammer Gericht Werken*. Geraadpleegd van [http://www.rotterdam.nl/Griffie/Document/BmR14plus/aangenomen%20moties%20en%20amendementen%20Bmr/ag%203%20motie%202%20stuurgroep%20Rotterdammer%20gericht%20werken%20\(aangenomen\).pdf](http://www.rotterdam.nl/Griffie/Document/BmR14plus/aangenomen%20moties%20en%20amendementen%20Bmr/ag%203%20motie%202%20stuurgroep%20Rotterdammer%20gericht%20werken%20(aangenomen).pdf)
- GEMEENTE ROTTERDAM. (2013). *Besluiten gemeenteraadsvergadering 30 mei 2013*. Geraadpleegd van <http://www.rotterdam.nl/Griffie/Document/Raadsberichten%20en%20persberichten%202013/Raadsbericht%20%28GR8C%29%20Besluiten%20gemeenteraadsvergadering%2030%20mei%202013.pdf>
- GEMEENTE ROTTERDAM. (2014). *Stadsinitiatief, zet de stad naar je hand!*. Geraadpleegd van

- <http://www.rotterdam.nl/infostadsinitiatief>
- GIDDENS, A. (1984). *The construction of society: Outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- GIDDENS, A. (2013). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- HEALEY, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. London: Macmillan.
- HEYWOOD, A. (2014) *Politics* (4e ed.). Londen: Macmillan Press Ltd.
- HURENKAMP, M., TONKENS, E., & DUUVENDAK, J. (2006). *Wat burgers bezielt*. Amsterdam/Den Haag: Universiteit van Amsterdam / NICIS Kenniscentrum Grote Steden.
- HURENKAMP, M. (2013). Meer samenleving voor minder geld. *Socialisme & Democratie*, 70 (5) 54-58.
- JOHNSTON, R., & PATTY, C. (2011). How big is the Big Society? *Parliamentary Affairs*, 64 (3), 403-424.
- KABINET-RUTTE II. (2013). *Troonrede 2013*. Geraadpleegd van: <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/publicaties/2013/09/17/troonrede-2013/troonrede-2013.pdf>
- KEARNS, A. AND LAWSON, L. (2008). Housing Stock Transfer in Glasgow – the First Five Years: A Study of Policy Implementation, *Housing Studies* 23 (6): 857-878.
- KIESKOMPAS. (2012a). *Wat we doen - Kieskompas*. Geraadpleegd van <http://home.kieskompas.nl/nl/wat-we-doen/#producten>
- KIESKOMPAS. (2012b). *Politiek landschap Tweede Kamerverkiezingen 2012* [Illustratie]. Geraadpleegd van <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d1/Pol-landschap-2012.png/400px-Pol-landschap-2012.png>
- KIESKOMPAS. (2014). *Kieskompas gemeenteraadsverkiezingen 2014*. Geraadpleegd van <https://rotterdam.kieskompas.nl>
- LASSWELL, H. D. (1950). *Politics: Who gets what, when, how*. New York: P. Smith.
- LE GRAND, J. (1999). *CORA and the third way: some unanswered questions*. In Cora: Community, Opportunity, Responsibility, Accountability. London: Office for Public Management.
- LEECH, T., & POTTS, E. (2009). Community Empowerment through an Academic Product: Implications for the Social justice Oriented Scholar. *Journal of African American Studies*, 14 (1), 75-86.
- LEEFBAAR ROTTERDAM, D66, & CDA. (2014). *Rotterdam - Volle kracht vooruit*. Geraadpleegd via <http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/College%202014-2018/Coalitieakkoord20142018.pdf>
- LOYENS, K., & VAN WALLE, S. (2006). *Methoden en technieken van burgerparticipatie: Strategieën voor betrokkenheid van burgers bij het federaal plan duurzame ontwikkeling*. Leuven: Faculteit Sociale Wetenschappen.
- TRACEY, P., HAUGH, H., & PHILLIPS, N. (2004). *From Isolated to Integrated: Community Enterprise as an Opportunity for Good Corporate Citizenship*. Working Paper, Judge Institute of Management, University of Cambridge.
- MASONOLOGY. (2014). *Horseshoe Theory*. [Illustratie] Geraadpleegd van <https://masonology-blog.files.wordpress.com/2014/12/political-spectrum-horsesho.png>
- MILES, M.B. & HUBERMAN, M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publications.
- NOLAN, D. (1971). Classifying and Analyzing Politico-Economic Systems. *The Individualist* (July-August)

- NORMAN, J. (2010). *The Big Society: the anatomy of the new politics*. Buckingham: University of Buckingham Press.
- NORRIS, P. (2011). *Democratic Deficit: Critical Citizen Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'LEARY, Z. (2010). *Doing your research project*. Londen: SAGE publications Inc.
- PELLIKAAN, H. (2015). *Rational Choice Theory. A New Introduction*. Bremen: EHV Academicpress.
- POLITICAL SCIENCE. (2015). In Encyclopædia Britannica. Geraadpleegd van <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/467721/political-science>
- PUTNAM, R., LEONARDI, R., & NANETTI, R. (1993). *Making democracy work*. New Jersey: Princeton University Press.
- PUTNAM, R. (2000). *Bowling Alone: the Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- PUTTERS, K. (2014) *Rijk geschakeerd. Op weg naar de participatiesamenleving*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- RMO. (2013). *Terugtrekken is vooruitzien*. Den Haag: Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling
- ROB. (2012). *Loslaten in vertrouwen: Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.
- RIGER, S. (1993). What's wrong with empowerment?. *American journal of Communication and Psychology*, 21 (3), 279-292.
- SAYER, A., & MORGAN, K. (1985). *A modern industry in a declining region: Links between method, theory and policy*. In D. Massey, & R. Meegan, *Politics and Method: Contrasting Studies in Industrial Geography*. London: Methuen.
- SCP. (1975). *Sociaal en cultureel rapport 1974*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2001). *Civil Society - Verkenning van een perspectief op vrijwilligerswerk*. (P. Dekker, Red.) Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2005). *Landelijk verenigd - Grote ledenorganisaties over ontwikkelingen op het maatschappelijk middenveld*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2006a). *Rapportage ouderen 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2006b) *Reinventing the welfare state*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2012). *Een beroep op de burger*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2014). *Burgermacht op eigen kracht?*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- STICHTING CAPELLE WERKT. (2015). *Stichting Capelle Werkt*. Geraadpleegd van <http://www.stichtingcapellewerkt.nl>
- SZW. (2011). *Integratienota Integratie, binding, burgerschap*. Geraadpleegd van <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/notas/2011/06/16/integratienota/integratienota.pdf>
- SEGERS, J. (1991). *Methoden van maatschappijwetenschappen*. Assen: Gorcum.
- SELIGER, M. (1976) *Politics and Ideologie*. London: Allen & Unwin.
- SWANBORN, P. (2008). *Case-study's: wat, wanneer en hoe?*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- THOMPSON, P. (2000). The PDS: *Marx's Baby or Stalin's Bathwater*. In P. Barker (Red.), *GDR and Its History* (pp. 97-113). Amsterdam: Rodopi B.V.
- TONKENS, E. (2009). *Tussen onderschatten en overvragen: actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk*. Amsterdam: SUN Trancity.
- TONKENS, E. (2011). *De bal bij de burger*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- TONKENS, E. (2014) Herover de Participatiesamenleving. *Socialisme & Democratie*, 71 (1) 85-95.
- TONKENS, E., VERPLANKE, L., BOCHOVE, M. VAN, & DUUVENDAK, J. W. (2014). *Kunnen we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten?*. Amsterdam: Platform 31.
- TRACEY, P., HAUGH, H., & PHILLIPS, N. (2004). *From Isolated to Integrated: Community Enterprise as an Opportunity of Good Corporate Citizenship*. Judge Institute of Management. Cambridge: University of Cambridge.
- VAN ANKEREN. (2009). *Wipkippen, wisselgeld en wisselend succes*. Geraadpleegd van <http://www.prodemos.nl/content/download/1024/7070/file/scriptiefinale.pdf>
- VAN TWIST, M, CHIN-A-FAT, N., SCHERPENISSE, J., & STEEN, M VAN DER. (Red.) (2014). *Ja, maar ...: Reflecties op de participatiesamenleving*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- VERHOEVEN, I. (2011). Big Society op zijn Nederlands. *Beleid en Maatschappij*, 38 (4), 473-474.
- VERBA, S. (2003). Would the dream of political equality turn out to be a nightmare?. *Perspectives on politics*, 1(04), 663-679.
- VOSSEN, K. (2013). *Rondom Wilders*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- WALRAVEN, G. & ODÉ, A. (Red.) (2013). *Binding en burgerschap: Buurtbetrokkenheid in Rotterdam en Den Haag*. Apeldoorn: Garant-Uitgevers n.v.
- WEBER, M. (1980). *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: Mohr.
- WINCHESTER, P. H., & ROFE, W. M. (2010). *Qualitative Research and Its Place in Human Geography*. In I. Hay, *Qualitative Research Methods in Human Geography* (3e ed., pp. 3-25). Oxford: Oxford University Press.
- WIKIMEDIA COMMONS. (2006). *NolanNederland*. [Illustratie]. Geraadpleegd via <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NolanNederland.jpg#/media/File:NolanNederland.jpg>
- ZIJDERVELD, A.C. (1999). *The Waning of the Welfare State: The End of Comprehensive State Succor*. New Brunswick: Transaction Publishers.

APPENDICES

Appendix A - Uitnodigingsmail respondentent

Geachte heer/mevrouw,

Momenteel ben ik bezig met mijn afstudeeronderzoek naar de relatie tussen politieke ideologie en de participatiesamenleving, en de manier waarop hier in de stedelijke regio Rotterdam vorm aan wordt gegeven. Voor dit onderzoek zou ik het bijzonder op prijs stellen indien ik een fractielid van uw politieke partij hierover zou kunnen interviewen.

Wie ben ik?

Allereerst kort iets over mijzelf. Ik ben Rik van Berkel, masterstudent Culturele Geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zelf ben ik actief bij de jongerenorganisatie van D66, de Jonge Democraten. Vandaar mijn interesse voor dit onderwerp. Het onderzoek is in opdracht van de Rijksuniversiteit en staat los van mijn eigen politieke activiteiten.

Waar gaat mijn onderzoek over?

Sinds het gebruik van het woord 'participatiesamenleving' in de troonrede van 2013 komt het veelvuldig voor in de publieke, politieke en academische debat. De precieze betekenis is onduidelijk en varieert bij politici van verschillende ideologische achtergrond. Gemeenteraadsleden hebben dagelijks te maken vraagstukken rondom actief burgerschap, lokale initiatieven en decentralisatie van overheidstaken. Het onderzoek heeft dan ook als doel meer inzicht te krijgen in de manier waarop lokale politici, van verschillende politieke ideologie, tegen de participatiesamenleving aankijken.

Hoe ga ik dit onderzoeken?

Om dit te onderzoeken wordt ingezoomd op de stedelijke regio Rotterdam. Aan de hand van diepte-interviews met zeven politieke partijen (Leefbaar, PvdA, D66, SP, VVD, CDA & GL) wordt gevraagd naar visie op de participatiesamenleving. Ik ben dan ook op zoek naar één respondent van elk van deze partijen.

Het interview

Het interview zal ongeveer 30 minuten van uw tijd in beslag nemen. Uw gegevens zullen, indien dit gewenst is, anoniem worden verwerkt. Daarnaast zullen er geen letterlijke citaten in de scriptie worden gebruikt. Als dank voor uw medewerking aan het onderzoek ontvangt u na afloop een exemplaar van mijn scriptie.

Wanneer wil ik de interviews laten plaatsvinden?

Volgens mijn huidige planning zullen ze tussen 17 juni en 6 juli plaatsvinden. Ik kom graag bij u langs om het interview af te nemen. Hebt u voorkeur voor een andere datum of plaats? Dan is er de mogelijkheid om iets anders af te spreken.

Deelname aan het onderzoek

Mijn vraag is dan ook of uw partij mee wilt werken aan het hierboven beschreven onderzoek. Hebt u nog vragen of wilt u meer informatie? Neem dan gerust contact met mij op. Volgende week neem ik hierover ook telefonisch contact met u op. U kunt natuurlijk ook gewoon per mail reageren.

Appendix B - Codeerschema

betekenissen van de participatiesamenleving volgens Hurenkamp (2013)	betrokken elementen op basis van democratische driehoek volgens Zijdeveld (1999)	code	#citaten
inspraak	staat	INST	29
	civil society	INCI	2
	markt	INMA	0
levendige civil society	staat	LEST	6
	civil society	LECI	14
	markt	LEMA	0
wederkerigheid	staat	WEST	18
	civil society	WECI	4
	markt	WEMA	0
zelfredzaamheid	staat	ZEST	22
	civil society	ZECI	8
	markt	ZEMA	0
arbeid	staat	ARST	2
	civil society	ARCI	2
	markt	ARMA	0

Appendix C - Interviewguide

Introductie

- Introductie van mijzelf
- Introductie van het onderzoek
- Doorlopen toestemmingsformulier
- Start opname en interview

Opening

- Kunt u iets vertellen over uzelf?
- Wat is u functie binnen de fractie?
- Kunt u iets meer vertellen over de fractie?
- Waarom bent u actief deze partij?
- Kunt u een paar steekwoorden noemen die in u opkomen als u het woord 'participatiesamenleving' hoort?

Hoofdvragen

- Hoe ziet een werkende participatiesamenleving er volgens u uit?
- Waar liggen volgens u kansen bij het streven naar een participatiesamenleving?
- Ziet u ook risico's bij het streven naar een participatiesamenleving?
- Ziet u de verschuiving richting de participatiesamenleving meer als proces dat nu gaande is, of als kansrijke inrichting van de samenleving waar we naar kunnen streven?
- Hoe ziet u de rol van het individu in een participatiesamenleving?
- Hoe ziet u de rol van het maatschappelijk middenveld in een participatiesamenleving?
- Hoe ziet u de rol van de overheid in een participatiesamenleving?
- Hoe ziet u de recente decentralisaties van overheidstaken in het kader van de participatiesamenleving?

Afsluiting

- Dit waren mijn vragen, hartelijk dank voor uw informatie.
- Heeft u zelf nog vragen naar aanleiding van het interview of naar aanleiding van mijn onderzoek?

Appendix D - Toestemmingsformulier

Toestemmingsformulier

1. Op dit moment doe ik onderzoek naar de manier waarop lokale politici tegen de participatiesamenleving aankijken. Mijn begeleider is dr. P.D. (Peter) Groote van de Rijksuniversiteit Groningen.
2. Ik zou u graag interviewen over u ervaringen en betrokkenheid met betrekking tot dit onderwerp. Het interview zal ongeveer een 30 minuten duren.
3. Er zal vertrouwelijk omgegaan worden met hetgeen dat u zegt tijdens het interview. Indien u anoniem wilt blijven, dan komt u naam niet op het transcript of in een publicatie te staan.
4. Ik zou graag het interview opnemen zodat ik het gesprek op een nauwkeurige manier kan verwerken. In de scriptie worden geen letterlijke citaten opgenomen. Alleen mijn begeleiders zullen toegang hebben tot de opname en het transcript.
5. De uitkomsten van dit onderzoek zullen gepubliceerd worden in mijn masterscriptie en kunnen gebruikt worden om in wetenschappelijke tijdschriften of bij wetenschappelijke conferenties, rekening houdend met eventuele anonimiteit.
6. Indien u vragen heeft ben ik te bereiken op +31646266597 of via e-mail: rikvberkel@gmail.com

“Ik wil meewerken aan het interview onder de hierboven gestelde voorwaarden”

JA NEE

“Ik wil anoniem blijven”

JA NEE

“Ik wil een kopie ontvangen van het transcriptie van het interview

JA NEE

“Ik zou graag een kopie willen ontvangen van de uitkomsten”

JA NEE

(Omcirkel u keuze a.u.b.)

Plaats en datum:

.....

Naam van participant:

.....

Handtekening participant:

.....

Naam van interviewer:

Rik van Berkel

Handtekening interviewer:

.....

Appendix E - Lijst met geïnterviewde personen

1. Dhr. A. Bonte (GL Rotterdam), d.d 30 april 2015

Arno Bonte (1978) kwam in 2005 in de Rotterdamse gemeenteraad. De afgelopen vier jaar heeft hij leiding gegeven aan de stadsfractie. Naast zijn raadswerk is hij werkzaam als communicatieadviseur. In de gemeenteraad houdt hij zich onder andere bezig met milieu, verkeer, economie, haven, veiligheid, organisatie, financiën en de gebiedscommissies.

2. Mevr. I. Hoogveld (Leefbaar Rotterdam), d.d 7 mei 2015

Zij is sinds maart 2014 raadslid voor Leefbaar Rotterdam. Hiervoor was zij journalist en werkzaam voor radio 1. In 2002 is zij woordvoerder geworden van Marco Pastoors bij Leefbaar Rotterdam. In de gemeenteraad houdt zij zich bezig met bestuurlijke vernieuwing, sociale zaken en de participatie(wet).

3. Mevr. S. Belhaj (D66 Rotterdam), d.d 8 mei 2015

Zij is sinds 2008 raadslid en momenteel fractievoorzitter van D66 Rotterdam. In de gemeenteraad houdt zij zich bezig met bestuur en organisatie, veiligheid en handhaving en is ze lid van commissie Rotterdammergericht werken. Daarnaast is zij werkzaam geweest in de culturele sector.

4. Mevr. J. Strörmann (SP Rotterdam), d.d 13 mei 2015

Zij is sinds 2006 fractielid van de SP Rotterdam. Hiervoor heeft zij vier jaar gewerkt als fractiemedewerker. In de gemeenteraad houdt zij zich bezig met werk, inkomen, participatie en volksgezondheid.

5. Dhr. M. Heijmen (PvdA Rotterdam), d.d 21 mei 2015

Hij is fractielid van de Partij van de Arbeid Rotterdam en daarnaast werkzaam als franchise performance analyst bij BP Nederland. In de fractie houdt hij zich bezig met de portefeuilles bestuur & gebiedsgericht werken, veiligheid en welzijn & jeugd.

6. Dhr. N. van Veen (VVD Capelle aan den IJssel), d.d. 23 juni 2015

Hij is fractievoorzitter van de VVD Capelle aan den IJssel. Hij is lange tijd bankier geweest en hield zich de laatste jaren van zijn werkzame leven bezig met de aan- en verkoop van bedrijven. Hij houdt zich onder andere bezig met de portefeuilles publiekszaken, communicatie & burgerparticipatie, automatisering & digitaal burgerschap en financiën.

7. Mevr. J. Silos-Knaap (CDA Vlaardingen), d.d 24 juni 2015

Zij is fractievoorzitter van het CDA Vlaardingen. Zij heeft bestuurskunde gestudeerd en is naast actief in de gemeentepolitiek werkzaam in het onderwijs. In de fractie houdt zij zich bezig met zorg, het sociaal domein, onderwijs, financiën en burgerparticipatie.

